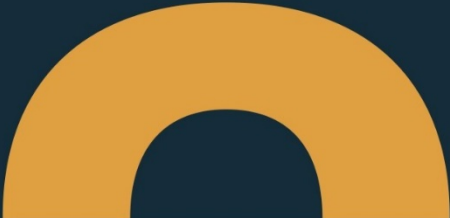

MAAKUNTASTRATEGIA HUMISEN LAKEUS

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma
2050, maakuntaohjelma 2022-2025 &
älykkään erikoistumisen strategia 2021-2027

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO
Regional Council of South Ostrobothnia

Etelä-Pohjanmaan liitto

Huomisen lakeus - Maakuntastrategia, B:99 2021

ISBN 978-951-766-417-2 (nide), ISSN 1239-0607

ISBN 978-951-766-418-9 (verkkójulkaisu), ISSN 2670-2266

Sisällys

Johdanto.....	5
Missä tilanteessa Etelä-Pohjanmaan uudistaminen alkaa?.....	6
Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2050.....	8
1 Maakuntasuunnitelman tausta.....	8
1.1 Etelä-Pohjanmaan tulevaisuustyö ja vaihtoehtoiset skenaariot 2050.....	9
1.2 Maakunnan aluerakenne	10
1.3 Etelä-Pohjanmaan visio 2050 – Lakeutta laajempi.....	12
2 Vakaa ja vilkas Etelä-Pohjanmaa 2050	14
2.1 Muutosilmiöt: Taantuva väestökehitys, eriarvoistuva ja jakautuva yhteiskunta	14
2.2 Päämäärä: Väestökehityksen vakiinnuttaminen ja sopeutuminen	15
3 Älykäs ja taitava Etelä-Pohjanmaa 2050	19
3.1 Muutosilmiöt: Osaamisperustan mureneminen, työn ja teknologian murros	19
3.2 Päämäärä: Osaamistason nostaminen, kansainvälisesti houkutteleva TKI- ekosysteemi.....	20
4 Joustava ja kestävä Etelä-Pohjanmaa 2050.....	24
4.1 Muutosilmiöt: Kilpailukyky, tuottavuus ja kestävyyskriisi	24
4.2 Päämäärä: Elinkeinoelämän uudistaminen ja ekologinen siirtymä	25

1 Maakuntaohjelma 2022–2025	30
1.1 Etelä-Pohjanmaan toimintaympäristö.....	32
1.2 Innovaatiotoiminnan haasteet	36
2 Vakaa ja vilkas: Miten Etelä-Pohjanmaa kehittyy tasapainoisena ja hyvinvoivana?	39
2.1 Kestävä väestörakenne	39
2.2 Inspiroiva luonnonympäristö ja monipuolinen asuminen.....	40
2.3 Sujuva ja saavutettava arki.....	42
2.4 Korkea elämänlaatu ja hyvinvoinnin vahvistaminen	44
3 Älykäs ja taitava: Miten Etelä-Pohjanmaa pärjää kilpailussa osaamisen kasvattamisesta?	46
3.1 Nouseva osaamistaso ja laajeneva koulutustarjonta	46
3.2 Osaava työvoima ja laadukas työelämä.....	48
3.3 Vahvistuvat innovaatioekosysteemit (Smart lakeus).....	50
3.4 Kansainvälinen verkottuminen (Smart lakeus).....	52
4 Joustava ja kestävä: Miten Etelä-Pohjanmaa uudistuu ja vahvistaa iskukykyään?	55
4.1 Ilmastoviisas Etelä-Pohjanmaa (Smart lakeus)	55
4.2 Elinkeinopainalojen vahvistaminen (Smart lakeus).....	57
4.2.1 Kestävä ruokaekosysteemi ja biotalouden uudet ratkaisut.....	57
4.2.2 Älykkäät teknologiat.....	58
4.2.3 Hyvinvointi- ja elämystalous	59
4.3 Toimintatapojen uudistaminen (Smart lakeus)	60
4.3.1 Start up and Grow up! (Aloittavien ja kasvavien yritysten toimenpiteet)	60
4.3.2 Circulate and Digitalise! (Kiertotalouden ja digitalisoinnin toimenpiteet)	61

4.3.3 Innovate and Renew! (Innovaatiot ja yritysten uudistamisen toimenpiteet)	61
--	----

4.3.4 Go Global! (Kansainvälistymistä edistävät toimenpiteet)	62
---	----

5 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian vaikuttavuus ja seuranta 63

5.1 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian toteuttaminen ja rahoitus 2022-2025	63
--	----

5.2 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian vaikuttavuustavoitteet ja mittarit	69
---	----

5.3 Laatimisprosessi	71
----------------------------	----

Sanasto 74

Liitteet 79

Liite 1: Edellisen maakuntaohjelman 2018-2021 toteutumisen arviointi	79
--	----

Liite 2: Tiivistelmä ympäristöselostuksesta	82
---	----

Johdanto

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma on laadittu samanaikaisesti ja yhtenäisen prosessin mukaisesti. Kokonaisuudesta käytetään nimeä Huomisen lakeus -maakuntastrategia, joka sisältää myös maakunnan älykkään erikoistumisen strategian. Maakuntastrategia sisältää näin ollen kolme merkittävää maakunnan tulevaisuuden suuntaa osoittavaa aluekehittämisasiakirjaa.

Huomisen lakeus -maakuntastrategia on maakuntavaltuuston hyväksymä maakunnan kehittämistahdon ilmaisu. Se määrittelee maakunnan tavoitellun tulevaisuuskuvan vuoteen 2050 saakka. Maakuntastrategia sisältää myös maakunnan mahdollisuuksiin ja tarpeisiin perustuvia keskipitkän aikavälin kehittämisen tavoitteita ja toimenpiteitä sekä suunnitelman toimenpiteiden toteuttamisesta. Maakuntastrategiassa huomioidaan niin EU-tasolta kumpuavia kuin kansallisia aluekehittämistä ohjaavia linjauksia.

Maakuntastrategian valmisteluun on osallistunut laaja ja monipuolinen joukko maakunnan ihmisiä. Vaikka valmistelu on tapahtunut lähes täysin etäyhteyksin, on osallistuminen ollut aktiivista ja kehittämisinnostus eri puolilla maakuntaa korkealla. Lämpimät kiitokset kaikille valmisteluun osallistuneille!

Etelä-Pohjanmaan liitto

xxxx xxxxx
Maakuntavaltuuston
puheenjohtaja

xxxx xxxxx
Maakuntahallituksen
puheenjohtaja

Asko Peltola
Maakuntajohtaja

Missä tilanteessa Etelä-Pohjanmaan uudistaminen alkaa?

Etelä-Pohjanmaa on vuonna 2021 murroskohdassa. Takana on talouden menetetty vuosikymmen, jota seurannut lyhyt kasvujakso päättyi koronaviruksen käynnistämään pandemiaan. Koronatautilitilanne on maakunnassa pysynyt hallittavana. Tilanne on välillä kiihtynyt, mutta rajoitustoimenpitein taudin vaikutusten hillitseminen on onnistunut kohtuullisen hyvin. Vuoden 2021 aikana on ollut havaittavissa orastavaa optimismia rokotusten edistymisen myötä, mutta paluu normaaliin on vielä kaukana. Koronaviruksen kehitys on onnistunut yllättämään asiantuntijat ja yhteiskunnat useita kertoja, ja uudet virusvariantit herättävät huolta.

Pandemian aiheuttama kriisi eteni Suomessa ennennäkemätöntä vauhtia. Talous heikentyi jokaisessa maakunnassa. Isku oli erityisen voimakas palvelusektorilla, mutta vaikutukset ulottuvat jokaiselle toimialalle. Tilanteen synkistyessä globaalien arvoketjujen haavoittuvuus paljastui samoin kuin suomalaisen elinkeinoelämän riippuvuus tuonnista. Monilla aloilla, joihin kriisi ei suoraan iskenyt, ilmeni pulaa esimerkiksi elektroniikan komponenteista tai erilaisista välituotteista, mikä näkyi konkreettisina vaikutuksina tuotannossa. Elinkeinoelämässä tilanne on johtanut vahvaan polarisaatioon jopa toimialojen sisällä. Toiset ovat selvinneet pienillä vaurioilla, kun taas toisiin kriisi iski rajusti.

Pk-yritysten suhdannenäkymät ovat pandemian aikana olleet alavireiset ja toimintaa on varjostanut poikkeuksellisen sumuisa tulevaisuus. Tautitilanne on edennyt vaihtelevasti eri puolilla maailmaa, ja rajoitustoimenpiteitä on kiristetty ja löysätty tilanteen mukaan. Suomessa suurimmat pelot eivät ole toteutuneet, kuolonuhrien määrä ja talouden ja työllisyyden lasku on ollut muita Euroopan maita pienempi. Pandemian inhimillinen hinta tulee kuitenkin selviämään vasta tulevien vuosien aikana.

Globaali kriisi jatkuu, sopeutuminen on alkanut, mutta jälleenrakennuksen aikaan on jo valmistauduttava. Kansainvälisen kysynnän palautuminen on elpymisen kannalta ensiarvoisen tärkeää, ja Suomen elinkeinoelämän kilpailukykyä on vahvistettava, jotta globaalissa kilpailussa myös menestytään. Suomessa aikaisempien talouskriisien aikana panostukset uudistumiseen ja innovaatiotoimintaan ovat olleet vähäisiä. Edellisen taantuman jäljiltä Suomen talouskasvu jäi lyhyeksi, ja ero TKI-investoinneissa sekä talouden kehityksessä on kasvanut suhteessa kilpailijamaihin.

Tulevina vuosina ja vuosikymmeninä tarvitaan vaikuttavia elvytys- ja uudistustoimenpiteitä, joiden myötä Etelä-Pohjanmaan osaamisperustan on oltava vahvempi sekä elinkeinoelämän ja tutkimusyhteisön edellytysten

menestyä kansainvälisessä kilpailussa on oltava paremmat. Tuottavuus on saatava kasvuun, työvoimahaasteet on ratkaistava ja kestävyystavoitteet on toteutettava.

Koronaepidemia on vaikuttanut monin eri tavoin ihmisten arkielämään ja elintapoihin. Esimerkiksi sähköinen asiointi ja etätyö ovat lisääntyneet. Sosiaalinen kanssakäyminen on vähentynyt ja yksinäisyys on lisääntynyt. Nämä ovat merkityksellisiä asioita pohdittaessa Etelä-Pohjanmaan kehittämis- ja uudistamistoimenpiteitä.

Etelä-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2050

1 Maakuntasuunnitelman tausta

Maakuntasuunnitelma on maakunnan pitkän aikavälin strateginen asiakirja, joka viitoittaa tietä kohti Etelä-Pohjanmaan toivottavaa tulevaisuutta vuoteen 2050.

Suunnitelman runko koostettiin eteläpohjalaisten yhteisen tulevaisuustyön, nuorten näkemysten ja vuoden 2020 aikana toteutettujen skenaarioiden perusteella.

Yhteisenä tavoitteena ja lähtökohtana työlle oli sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä maakunta vuonna 2050. Skenaariotyössä muodostettiin kolme vaihtoehtoista kuvausta Etelä-Pohjanmaan tulevaisuudesta vuoteen 2050.

Maakuntasuunnitelman ydin koostuu kolmesta tavoitetilan muotoon kootusta pääteemasta, jotka ovat: **Vakaa ja Vilkas, Älykäs ja Taitava, Joustava ja Kestävä.**

Jokaisen teeman osalta tarkasteltiin muutuskulkuja ja haasteita, määritettiin päämäärä muutoksen aikaansaamiseksi ja selkeät mitattavat tavoitteet, joiden saavuttaminen on haastavaa mutta ei mahdotonta.

Maakuntasuunnitelma kokoa polkuja kohti tavoiteltavaa tulevaisuutta, mikä edellyttää jatkuvaa ja pitkäjänteistä tulevaisuuden luotaamista ja havainnointia. Kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuu kiihtyviä muutoksia, joista aiheutuu uusia uhkia ja mahdollisuuksia. Eriytyminen ja eriarvoistuminen alueiden välillä on jatkunut Suomessa vuosikymmeniä. Samaan aikaan työn murros on kiihtynyt ja osaamisvaatimukset ovat kasvaneet. Elinkeinoelämässä luova tuho ja elinkeinorakenteen muutos ovat jatkuneet, ja kestävyysvaatimukset ovat muodostuneet koko yhteiskunnan läpileikkaavaksi tekijäksi. Lisäksi elämäämme varjostavat entistä enemmän globaalit kriisit ja epävarmuuden kasvu.

Etelä-Pohjanmaan myönteisen tulevaisuuden rakentaminen edellyttää muutosta. Uhkia ja muutostekijöitä on pystyttävä ennakoimaan, mutta samaan aikaan on pystyttävä kuvittelemaan myönteinen ja toivottava tulevaisuus, jotta se on mahdollista rakentaa.

1.1 Etelä-Pohjanmaan tulevaisuustyö ja vaihtoehtoiset skenaariot 2050

Vuoden 2020 aika toteutettiin Etelä-Pohjanmaan liiton koordinoimana ja Capful Oy:n fasilitoimana vuoteen 2050 luotaava skenaarioprosessi. Skenaariot toimivat osaltaan maakuntasuunnitelman pohjatyönä, mutta tarkoituksena oli samaan aikaan myös edistää laajasti keskustelua Etelä-Pohjanmaan tulevaisuudesta sekä vahvistaa alueella tehtävää ennakointia, strategista suunnittelua ja päätöksentekoa. Skenaarioiden rakentaminen sidottiin tällä tavoin osaksi maakunnallista tulevaisuustyötä. Muutosilmiöiden tarkastelu, tilannekuvan määrittäminen ja tulevaisuustiedon koonti on osa sidosryhmien kanssa tehtävää jatkuvaa, yhteistä tulevaisuustyötä. Tietoa jaetaan, kootaan ja tulkitaan yhdessä, minkä myötä tuodaan pitkäjänteisyyttä ja jatkuvuutta alueen kehittämiseen.

Skenaarioiden tavoitteena ei ollut ennustaa tulevaisuutta sellaisenaan, vaan koota systemaattisesti erilaisia muutostekijöitä ja muodostaa perusteltuja päätelmiä mahdollisista tulevaisuuksista Etelä-Pohjanmaalle. Yhdenkään skenaarion ei katsota toteutuvan sellaisenaan, mutta niiden kehitystä seurataan ja tehdään tulkintoja siitä, mitkä muutokset vahvistuvat tai heikentyvät ja mitkä muutokset ovat todennäköisimpiä. Jokaista skenaariota varten laadittiin oma varautumissuunnitelmansa ja kaikille skenaarioille yhteisiä välttämättömiä toimenpiteitä, jotka maakunnassa tulisi tehdä riippumatta siitä, minkä skenaarion kehityskulut vahvistuvat.

Skenaariot 2050 Tuotannon paluumuutto, Säännellen uudistettu, Teknologiaa ja omavaraisuutta. (<https://epliitto.fi/wp-content/uploads/2020/11/Etela-Pohjanmaan-skenaariot-2050.pdf>)

Etelä-Pohjanmaan kannalta keskeisiä muutostekijöitä, ovat mm. työn ja teknologian murros, kaiken digitalisaatio, kasvavat osaamisvaatimukset, globalisaatio, väestörakenteen muutos, eriarvoistuminen, kaupungistuminen ja ilmastonmuutos.

Etelä-Pohjanmaalla kriittiseksi tunnistettuja tekijöitä ovat:

Väestörakenteen kehitykseen sopeutuminen

- Hyvinvointiin panostaminen
- Eriarvoistumiskehitykseen vastaaminen
- Liikenteen palveluiden ja tieverkkojen kehittäminen

Työn ja teknologian murrokseen vastaaminen

- Koulutustason nostaminen, osaamisen vahvistaminen ja koulutuksen rakenteiden kehittäminen
- Digitalisaation vauhdittaminen ja digivalmiuksien parantaminen,
- Kuituverkkoyhteyksien saatavuuden parantaminen

Elinkeinoelämän monipuolistaminen ja kasvumahdollisuuksien vahvistaminen

- Tuottavuuskasvun aikaansaaminen
- Yrittäjyyden ja kasvukulttuurin vahvistaminen
- Innovaatiotoiminnan ja teknologisen kehityksen tukeminen

Kestävän energian tuotannon lisääminen ja ilmastoviisas ruokajärjestelmä

- Hiilinegatiivisuus, kestävä ruoantuotanto ja vihreän kasvu
- Ilmastoystävällisen teknologian käyttöönotto elinkeinoelämässä ja kestävyysnäkökulmien huomioon ottaminen

1.2 Maakunnan aluerakenne

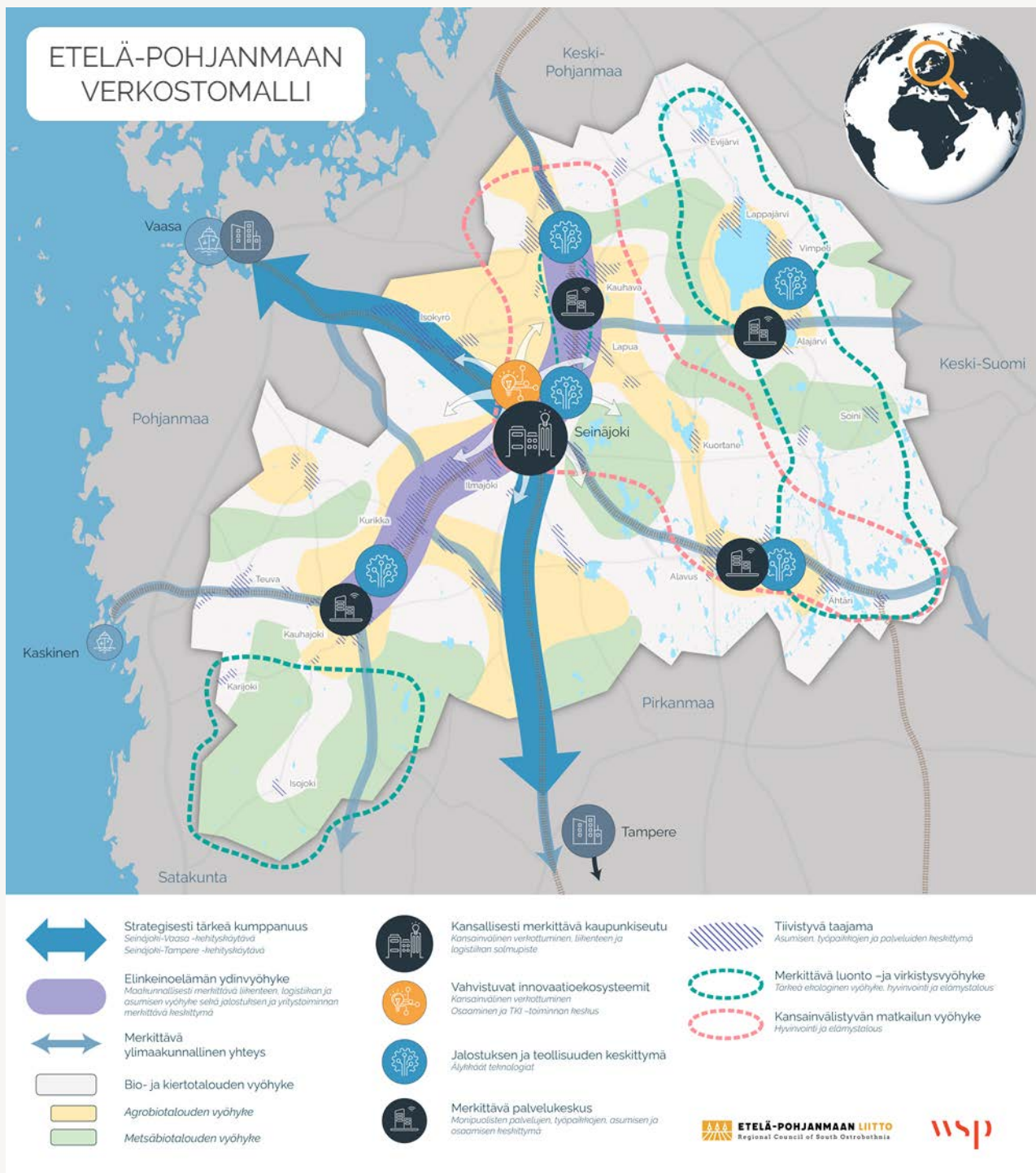
Etelä-Pohjanmaan sijainti on logistisesti edullinen, sillä maakunnan halki kulkee Suomen pääliikenneväyliä ja maakuntakeskus Seinäjoki on tärkeä raideliikenteen solmukohta pääradan varrella. Maakunnan sisäinen saavutettavuus on hyvä Seinäjoelta säteittäin eri puolille maakuntaa kulkevien tie- ja raideyhteyksien ansiosta. Seinäjoki on noussut kansallisesti merkittäväksi kaupunkiseuduksi, jonka kasvutahti on ollut kova. Seinäjoki on kasvattanut merkitystään 1990-luvulta lähtien Suomen kaupunkiseuduista suhteellisesti eniten. Etelä-Pohjanmaalla on vahvoja seutukaupunkeja ja kuntakeskuksia, jotka luovat kattavan palvelurakenteen koko maakunnan alueelle. Merkittäviä elinkeinotoiminnan keskittymiä esimerkiksi jalostuksen aloilla sekä kansainvälisesti erikoistuneen yritystoiminnan alueita sijoittuu eri puolille maakuntaa. Etelä-Pohjanmaan aluerakennetta kuvaa verkostomaisuus, erikokoisten taajamien ja kylien mosaiikkimaisuus sekä rakenteen runkona tärkeät ylimaakunnalliset yhteydet ympäröiville alueille.

Etelä-Pohjanmaasta suurin osa on asuttua ydinmaaseutua, ja maaseutuväestön osuus on edelleen verrattain korkea. Väestö on sijoittunut hajautuneesti lähes koko maakunnan alueelle, ja taajama-aste (74 %) on selkeästi Suomen keskimääräistä (86 %) alhaisempi. Kuitenkin selkein tiheän asumisen vyöhyke kulkee Kyrönjoen ja Lapuanjoen pääuomien varsilla muodostaen taajamaketjun Kauhajoki–Kurikka–Ilmajoki–Seinäjoki–Lapua–Kauhava-akselille. Tällä kasvukäytävän vyöhykkeellä asuu n. 90 000 henkilöä ja sijaitsee noin 70 %

maakunnan yritystyöpaikoista. Etelä-Pohjanmaan elinkeinorakenteessa korostuvat teollisuuden ja alkutuotannon työpaikkojen osuudet. Etelä-Pohjanmaa on Suomen ruoantuotannon ydinalue.

Etelä-Pohjanmaalla on asetettu tavoitteeksi monikeskuksinen aluerakenne. Siten halutaan turvata maakuntakeskuksen kasvun ohella kehityksen säteily maakuntaan ja samalla mahdollistaa koko maakunnan elinvoima, asuttavuus ja saavutettavuus. Maakunnan sisäinen kasvukäytävä kytkeytyy maakunnan ulkopuolisiin kasvukäytäviin suuntautuen Tampereelle ja Vaasaan, jotka ovat kasvun, hyvän saavutettavuuden ja alueiden välisen vuorovaikutuksen vahvimmat suunnat.

Maakunnan kehityskäytävillä, biotalouden ydinalueilla ja ekologisilla luontoon ja virkistykseen painottuvilla vyöhykkeillä maankäyttömuodot ja niiden yhteensovittamisen tarve ovat erilaiset. Kehityskäytävissä asumisen, liikenteen, palvelujen ja työpaikkarakentamisen paineet ja siten yhteensovittamisen tarpeet ovat suurimmat. Biotalous tuotantoympäristöissä etusijalla on sekä pelloilla että metsissä tuotettavien materiaalien tuotantoedellytysten kehittyminen. Ekologisilla vyöhykkeillä luonnonvarojen hyödyntämisessä ja rakentamisessa kiinnitetään erityistä huomiota virkistykseen, luonnon monimuotoisuuden ja luonnontilaisten alueiden ekologisen kytkeytyneisyyden säilyttämiseen.

1.3 Etelä-Pohjanmaan visio 2050 – Lakeutta laajempi

Etelä-Pohjanmaata määrittää nyt ja tulevaisuudessa elävä maaseutu, ihmisen kokoiset ja vireät kaupungit sekä inspiroiva luonnonympäristö, jotka tarjoavat

erinomaiset puitteet korkealle elämänlaadulle ja sujuvalle arjelle. Eheä aluerakenne, hyvät kulkuyhteydet ja laadukas digitaalinen infrastruktuuri mahdollistavat Etelä-Pohjanmaan hajakeskitetyn mallin toimivuuden. Puhtaan ja viihtyisän elinympäristön merkitys vetovoimatekijöinä tulee kasvamaan, kun työpaikkojen sijainnin merkitys vähenee. Maakunnan tulevaisuuden perustana ovat hyvinvoivat asukkaat ja luottamukseen perustuva, tasa-arvoinen yhteiskunta. Etelä-Pohjanmaa on vakaa, avoin ja turvallinen asuinpaikka

Etelä-Pohjanmaalla jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Oma elämä on mahdollista rakentaa niin kaupungeissa kuin maaseudulla elinkaaren eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa. Maaseudun kunnat ja vireät kaupunkikeskukset tarjoavat asumiselle ja työn tekemiselle monipuoliset mahdollisuudet. Etelä-Pohjanmaa on paras paikka perheille.

Korkea osaaminen, yrittäjäyys ja kestävä tuotanto ovat maakunnan keskeisiä kilpailukykytekijöitä. Hyvinvointiyhteiskunnan perustana on korkea työllisyys ja uudet työpaikat. Se edellyttää, että jokainen, myös heikommassa asemassa ja työelämän ulkopuolella olevat, löytäisivät työtä. Etelä-Pohjanmaa kykenee vahvana yrittäjä- ja ruokamaakuntana luomaan globaalisti kestäviä ratkaisuja ja uutta kasvua. Se edellyttää maakunnan vahvuuksien hyödyntämistä, tuottavuuden ja TKI-toiminnan vahvistamista sekä panostamista vahvasti kansainvälistymiseen ja matkailu ja elämystalouden mahdollisuuksien hyödyntämistä.

Etelä-Pohjanmaan visio – Lakeutta laajempi

- Merkityksellinen elämä kaikille
- Työtä jokaiselle, joka työtä etsii
- Kasvua kestävydestä

Vision toteutuminen edellyttää muutosta ja suurten systeemisten haasteiden ratkaisemista, mikä ei ole mahdollista lyhyellä aikavälillä. Maakunnassa on muodostettava jaettu ymmärrys haasteista, yhteinen tahtotila päämääristä ja sitouduttava muutoksen toteuttamiseksi tulevien vuosikymmenien aikana.

2 Vakaa ja vilkas Etelä-Pohjanmaa 2050

2.1 Muutosilmiöt: Taantuva väestökehitys, eriarvoistuva ja jakautuva yhteiskunta

Väestökehitys etenee Suomessa eritahtisesti. Alueilla voi tapahtua samanaikaisesti kasvua, tiivistymistä ja eriytymistä. Väestö keskittyy keskustoihin ja kaupunkialueille. Alueet eriytyvät toisistaan yhä enemmän, mikä luo haasteita hyvien liikenneyhteyksien ja saavutettavien palvelujen luomisessa kaikkialle Suomeen. Huoltosuhteen kehitys on huolestuttavaa laajalti kiihtyvän ikääntymisen ja matalan syntyvyyden vuoksi. Suomen väestörakenne on yksi haastavimmista ikääntyvässä Euroopassa. Eläkeläisten määrä on kasvanut erityisesti harvaan asutuilla alueilla, mutta jatkossa muutos tulee näkymään enenevissä määrin seutu- ja maakuntakeskuksissa.

Väestörakenteen nostaminen kestäväälle tasolle ei ole mahdollista ainoastaan syntyvyyden lisääntymisen kautta. Maahanmuutolla tulee olemaan tulevana vuosikymmeninä entistä suurempi merkitys väestökehityksen suunnalle. Haasteena on, että kansallinen ja kansainvälinen muuttoliike eivät jakaudu tasaisesti kansainvälisesti ja muuttovirrat kohdistuvat enenevissä määrin keskuksiin maan sisällä.

Suomessa eriarvoisuus on kansainvälisissä vertailuissa matala, mutta tilanne on heikentynyt viime vuosikymmenien aikana. Maakuntien väliset tai kuntien sisäiset erot terveydessä, hyvinvoinnissa, koulutuksessa tai tulotasossa voivat olla huomattavat. Eriarvoisuuden kasvu sosioekonomisten ryhmien, sukupuolten, valtaväestön ja vähemmistöjen välillä on vakava huolenaihe. Lisäksi ylisukupolvisen eriarvoisuuden lisääntymiseen on kiinnitettävä huomiota. Suomessa suuri osa väestöstä, erityisesti nuoret uskovat myönteisempään tulevaisuuteen, mutta näkemykset voivat poiketa merkittävästi sukupolvien, alueiden tai tuloluokkien välillä. Erityisesti matalimman tulotason ihmisryhmien parissa tulevaisuus nähdään synkimpänä.

Väestörakenteen muutoksen yhteiskunnalliset haasteet ovat laajat. Työikäisen väestön väheneminen ja ikääntyneen väestön kasvu lisäävät sosiaali-, eläke- ja terveydenhuoltomenoja sekä haastavat julkisen talouden. On löydettävä ratkaisut ikääntyvän väestön työurien pidentämiseen sekä hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen ja vahvistamiseen.

Etelä-Pohjanmaan kohtalonkysymyksiä:

- Vastaaminen taantuvaan väestökehitykseen
- Eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen
- Luottamukseen perustuvan hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen
- Eheytyvä aluerakenne ja saavutettavuus
- Viihtyisien elinympäristöjen turvaaminen ja luonnon monimuotoisuuden parantaminen

2.2 Päämäärä: Väestökehityksen vakiinnuttaminen ja sopeutuminen

Miksi. Etelä-Pohjanmaan väkiluvun kehitys oli tasaista vuosien 2000 ja 2012 välillä. Ajanjaksoon lukeutui sekä maltillisen kasvun että kohtuullisesti vähenevän väestön vuosia. Tilanne kääntyi 2010-luvun aikana, jolloin syntyvyys aleni dramaattisesti ja luonnollinen väestönlisäys muuttui negatiiviseksi. Maakunta on kärsinyt muuttotappioista 2000-luvun aikana, mutta 2010-luvulla muuttoliike pois maakunnasta selkeästi kiihtyi.

Väestö väheni viime vuosikymmenen aikana kaikissa seutukunnissa lukuun ottamatta Seinäjoen seutua. Etelä-Pohjanmaan hajautunut aluerakenne vaikeuttaa saavutettavien lähipalveluiden tarjoamista ja kestävien liikennemuotojen kasvua. Nykyinen väestökehitys heikentää alueiden elinvoimaa ja asuin ympäristöjen houkuttelevuutta.

Väestökehityksen kannalta merkittävä ongelma on, että työikäinen väestö on vähentynyt samanaikaisesti väestön ikääntymisen kiihtyessä. Etelä-Pohjanmaalla syntyneiden lasten vuosittainen määrä on vähentynyt 2010-luvulla noin neljänneksellä, vaikka syntyvyys on kuitenkin maakuntien välisessä vertailussa pysynyt korkeana. Etelä-Pohjanmaalla väestöllinen huoltosuhde on ollut heikoimpien joukossa, ja viime vuosina heikkeneminen on ollut nopeampaa kuin maassa keskimäärin. Etelä-Pohjanmaalla ulkomaalaistaustaisen väestön määrä on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla, mutta maahanmuutto on tästä huolimatta verrattain vähäistä.

Hiipuva väestökehitys vaikuttaa koko Etelä-Pohjanmaan elinvoimaan negatiivisesti, niin käytännön kuin mielikuvienkin tasolla. Monilla asukkailla tulevaisuus näyttäytyy entistä epävarmemmalta. Maakunnassa koetaan, että mahdollisuudet vaikuttaa itse myönteisen tulevaisuuden saavuttamiseen ovat heikentyneet.

Haaste ja kiteytys. Etelä-Pohjanmaan väkiluvun kehitys ja väestörakenteen muutos ovat maakunnan suurimpia haasteita tulevina vuosikymmeninä. Nopeasti

kärjistynyt tilanne johtuu luonnollisesta väestönmuutoksesta, kansainvälisten ja kansallisten muuttovirtojen kehityksestä ja ikärakenteen muutoksesta. Taustalla vaikuttaa kaupungistuminen, muuttuvat arvot, mielikuvat alueesta ja koulutuspolitiikka. **Väestörakenne on saatava kestäväälle pohjalle.**

Väestöennusteen kulku on mahdollista kääntää, mikäli syntyvyyden aleneminen saadaan käännettyksi, maakunnan vetovoima ja pitovoima vahvistuvat työikäisen väestön näkökulmasta sekä maahanmuuton määrää saadaan kasvatetuksi. Olennaista ei ole pelkästään keskuskaupunki Seinäjoen houkuttelevuuden kasvu, vaan koko maakunnan veto- ja pitovoimaa on kasvatettava. Digitaalinen saavutettavuus luo edellytyksiä myös harvemmin asuttujen seutujen elinvoimalle. Ikääntyneiden osuus lisääntyy tulevina vuosikymmeninä, jolloin on huomioitava ja nähtävä mahdollisuutena kasvavat, yli 65-vuotiaiden ikäluokat, jotka enenevässä määrin voivat toimia työelämässä.

Etelä-Pohjanmaan pitkän aikavälin tavoitteena on pyrkiä sopeutumaan taantuvaan väestökehitykseen ja vakiinnuttamaan väestörakenne kestäväälle pohjalle.

Maakunnan väestötavoite vuoteen 2050 on noin 190 000 asukasta.

Tavoitteen saavuttaminen edellyttää:

- Syntyvyyden kasvua 30 % vuoden 2019 tasosta
- Nettomaassamuuton vakiintumista +/--tasolle
- Nettomaahanmuuton kaksinkertaistamista vuoden 2019 tasolta

Tavoitteet

Syntyvyyden kasvu 30 % vuoden 2019 tasosta

Etelä-Pohjanmaalla on ollut korkea syntyvyys, jonka nostaminen entiselle tasolle on mahdollista. Suomessa syntyvyyden laskua on kiihdyttänyt muun muassa työhön ja talouteen liittyvän epävarmuuden kasvu, työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen hankaluus, matala tulotaso ja asumisen mahdollisuudet. Tilanne on viime vuosina johtanut siihen, että Suomessa toteutunut lapsiluku on jäänyt pienemmäksi kuin toivottu lapsimäärä. On mahdollistettava, että jokainen saisi tulevaisuudessa toivomansa lapsimäärän.

Nuorten tulevaisuudenuskon heikkeneminen on yksi keskeinen tekijä laskevan syntyvyyden taustalla. Erityisesti esikoislusten määrä on vähentynyt. Tarvitaan koko maakunnan sitoutumista niin kuntien kuin työelämän osalta lapsimyönteisen

ilmapiirin saavuttamiseksi ja tukipalvelujen vahvistamiseksi, jotta maakunnasta saadaan aidosti paras paikka perheen perustamiselle ja lapsiperheille.

Työpaikat, asuminen ja ympäristö vaikuttavat osaltaan perheiden tekemiin valintoihin. Kohtuullinen asumisen hinta, monipuoliset, aiempaa eheämmät ja ilmastoviisaat asuinympäristöt ovat tulevaisuuden kannalta keskeisiä. Hyvä saavutettavuus ja viihtyisät elinympäristöt ovat kivijalka toimivalle arjelle ja alueen kilpailukyvyille.

Nettomaassamuuton vakiintuminen +-0-tasolle

Muuttoliikkeen kääntäminen edellyttää maakunnan vetovoiman ja pitovoiman vahvistamista. Työikäisten muuttajien näkökulmasta keskeisiä vetovoimatekijöitä ovat mm. työpaikkatarjonta, arjen sujuvuus, työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen sekä laadukkaat ja helposti saavutettavat palvelut. Paikasta riippumattoman työn mahdollistaminen voi tulevaisuudessa tuoda merkittävän muutoksen muuttoliikkeeseen. Etelä-Pohjanmaan luonnonympäristöt, kulttuuriperinnön säilyttäminen ja uuden luominen sekä elämystalous ovat tärkeitä korkealle elämänlaadulle. Ne ovat myös keskeinen osa maakunnasta ulospäin välittyvää kuvaa ja vetovoimaa.

Henkinen ilmapiiri, kaupunkimainen asuminen sekä kauppa ja kulttuuripalvelut ovat tärkeitä tekijöitä erityisesti nuorten aikuisten näkökulmasta, minkä vuoksi alueella asumiseen ja työskentelyyn liittyviä mielikuvia on monipuolistettava. On pystyttävä vastaamaan maakuntaan jäävien nuorten odotuksiin tulevaisuudesta ja tehtävä alue houkuttelevaksi poismuuttavien näkökulmasta, jotta paluumuuton edellytykset vahvistuvat.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen on maaseutualueiden elinvoiman kannalta perusedellytys, missä Etelä-Pohjanmaa on jäänyt muista maakunnista jälkeen. Liikkumisen osalta kestävyysnäkökulma, saumattomat matkaketjut ja palvelut tulevat olemaan entistä suuremmassa merkityksessä. On parannettava päätie- ja rataverkon palvelutasoa sekä lisättävä joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn houkuttelevuutta.

Nettomaahanmuuton kaksinkertaistaminen vuoden 2019 tasolta

Etelä-Pohjanmaalla ulkomaalaistaustaisen väestön osuus suhteellisesti kaikkein vähäisin, eikä maakunta ole houkutteleva maahanmuuttajien näkökulmasta. Siihen vaikuttavat mm. mielikuvat alueesta, henkinen ilmapiiri, elinkeinorakenne ja sijainti.

Etelä-Pohjanmaa on tehtävä vetovoimaiseksi osaavalle kansainväliselle työvoimalle. Maakunnan mahdollisuus on erityisesti työ- ja opiskeluperäisen maahanmuuton lisäämisessä. On lisättävä toisen asteen oppilaitosten, vapaan sivistystyön, korkeakoulujen ja yritysten panostuksia kansainväliseen toimintaan sekä kansainvälisten rekrytointien edistämiseen.

Onnistunut maahanmuuton lisääminen edellyttää pitkäjänteisen yhteistyön rakentamista sellaisten maiden ja alueiden kanssa, joissa on potentiaalisinta Etelä-Pohjanmaalle työn tai opiskelumahdollisuuksien vuoksi hakeutuvaa väestöä. Kotoutumisen kannalta keskeisessä asemassa ovat olemassa olevat maahanmuuttajayhteisöt sekä osallistuminen ja vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kotoutumisen edellytyksenä on mm. toimiva palvelujärjestelmä ja kielikoulutus.

3 Älykäs ja taitava Etelä-Pohjanmaa 2050

3.1 Muutosilmiöt: Osaamisperustan mureneminen, työn ja teknologian murros

Työn ja teknologian murroksen vaikutukset ulottuvat laajalti yhteiskuntaan, ammatteihin ja elinkeinoelämään. Teknologinen kehitys ja digitalisaatio muuttavat toimialojen rakenteita, työn sisältöjä sekä työnantajan ja työntekijän välistä suhdetta. Työelämästä tulee entistä monipuolisempaa, osaamisvaatimukset kasvavat ja syntyy uusia ammatteja. Työtä katoaa, ja uutta työtä syntyy tilalle. On ennakoitu, että uudet ammatit tulevat vaatimaan erityisesti korkeaa osaamista. Uusi työ ei kuitenkaan välttämättä synny samalle toimialalle tai samalle alueelle, vaan polarisaatiokehitys voi vahvistua alueiden ja ammattien välillä.

Muutosten nopeus tulee kasvamaan. Aikaisempina vuosikymmeninä erityisesti peruskoulutason työ on vähentynyt, ja nyt huomattavana huolena on keskiluokkaisen työn väheneminen. Suuri osa nykyisistä tehtävistä on automatisoitavissa, mikä voi johtaa kokonaisten ammattien häviämiseen.

Teknologian kehitys, sen soveltaminen ja korkea osaaminen ovat talouskasvun ja korkean tuottavuuden takana. Teknologiamurros edellyttää järjestelmällistä ennakkointia, jotta muutoksiin voidaan varautua ja sopeutua. Panostuksilla tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan on myös positiivisia epäsuoria vaikutuksia, jotka eivät välttämättä realisoidu lyhyellä aikavälillä. Osaamispääoma, ideat ja toimintamallit ovat arvokkaita uudistumisen ja liiketoiminnan kasvun kannalta.

Työn ja ammattien muutokseen vastataan uudistamalla osaamista ja kehittämällä jatkuvaa oppimista. Eriarvoistumiskehitys on huomattava haaste koulutusjärjestelmän, teknologian kehityksen ja yhteiskunnan palvelujen näkökulmasta. Edellytykset digitaalisten palvelujen hyödyntämiseksi voivat huomattavasti vaihdella sukupolvien välillä, ja lisäksi tulotasolla ja fyysisten palvelujen sijainnilla voi olla eriarvoistumista voimistava vaikutus.

Kasvavana uhkana on osaamisen eriarvoistuminen, minkä ehkäisemiseksi kaikille on pyrittävä tarjoamaan yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen hakeutumiseen toiselta asteelta aina ylempään korkeakoulututkintoon saakka. Suomessa on kansainvälisesti tarkasteltuna tasa-arvoinen koulutusjärjestelmä, mutta osaamiseen liittyvä eriarvoistuminen on monin tavoin kasvanut. Alueiden välillä

on huomattavat erot korkeakoulutuksen resursseissa, koulutustason periytyvyys on lisääntynyt ja sosioekonomisten tekijöiden merkitys on kasvanut.

Koulutuksen digitaalinen saavutettavuus on parantunut, mutta koulutuspaikan fyysinen läheisyys vaikuttaa koulutukseen päättymiseen. Ensiarvoisen tärkeäksi tekijäksi nousee väestön korkean sivistystason ylläpitäminen, mikä edellyttää jatkuvan oppimisen järjestelmän kehittämistä. Keskeinen tulevaisuuden kysymys on, pidetäänkö Suomessa jatkossa yllä tasa-arvoista ja saavutettavaa koulutusjärjestelmää.

Etelä-Pohjanmaan kohtalonkysymyksiä:

- Työn ja teknologian murros ja korkean osaamisen työn lisääntyminen
- Uuden työn syntyminen ja epätasainen jakautuminen alueille ja aloille
- Osaamisperustan mureneminen
- Osaavan työvoiman saatavuus
- Tasa-arvoisen ja saavutettavan koulutusjärjestelmän turvaaminen

3.2 Päämäärä: Osaamistason nostaminen, kansainvälisesti houkutteleva TKI-ekosysteemi

Miksi. Pitkällä aikavälillä koulutustaso on Etelä-Pohjanmaalla ja koko maassa jatkanut nousuaan. Etelä-Pohjanmaan koulutustaso on alueiden välisessä vertailussa yhä matala ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus väestöstä on maakunnista toiseksi matalin. Vuosien 2002–2010 välillä Etelä-Pohjanmaalla koulutustaso kasvoi 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä maakunnista kaikkein eniten, jonka jälkeen tapahtui muutos. Etelä-Pohjanmaalla nuorten aikuisten koulutustason nousu pysähtyi ja tilanne kääntyi nopeaan laskuun. Nuorten korkeakoulutettujen (25–34-vuotiaiden) määrä on vähentynyt maakunnassa vuosien 2010–2019 välillä yli tuhannella henkilöllä. Muutos on ollut hätkähdyttävän nopea, ja sen vaikutukset ovat laajat.

Viime vuosikymmenen aikana koulutustason alueelliset erot ovat kiihtyneet, ja 1970-luvulla syntyneet ovat jäämässä kaikkein korkeimmin koulutetuksi sukupolveksi. Sosioekonomiset tekijät, alueiden väliset erot korkeakoulutuksen resursseissa sekä suurten kaupunkien veto- ja erityisesti pitovoiman kasvu ovat muuttamassa Suomen koulutusrakennetta.

Osaaminen ja koulutus kytkeytyvät kiinteästi TKI-toimintaan. Korkea osaaminen on edellytys niin käytännön innovaatioille kuin tutkimustiedon tuottamiseen. Etelä-Pohjanmaalla on koko 2000-luvun panostettu tutkimus- ja

koulutusympäristöjen kehittämiseen, mutta asukasta kohti TKI-menot ovat maakuntien vertailussa maan matalimmat, mikä johtuu erityisesti julkisen sektorin ja korkeakoulujen TKI-resurssien vähäisyydestä. Etelä-Pohjanmaan yritysten TKI-panostukset asukasta kohden ovat kohtuullisen hyvää tasoa, ja ne ovat n. 70 % alueen kokonaispanostuksista.

Haaste ja kiteytys. Matala koulutustaso ja TKI-resurssien vähäinen määrä hidastavat elinkeinoelämän kilpailukyvyn kehittymistä, osaavan työvoiman saatavuutta ja tuottavuuskasvun aikaansaamista. Korkeakoulutuksen resurssit ja aloituspaikkamäärät ovat selkeästi alimitoitettut suhteessa 15–24-vuotiaiden ikäluokkaan.

Työn ja teknologian murros sekä korkean osaamisen työn lisääntyminen ovat huomattava haaste Etelä-Pohjanmaalle, sen työmarkkinoille ja elinkeinoelämälle. Korkean osaamisen työn ennakoitaan lisääntyvän kaikilla koulutusasteilla ja uusien työpaikkojen ja ammattien syntyvän enenevissä määrin korkeakoulutuksen vaativiin ammatteihin.

Suomessa alueiden väliset erot koulutustasossa ovat kasvaneet. Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden kannalta on kriittistä pysäyttää osaamisperustan mureneminen, ja koko maakunnan väestön osaamispotentiaali on pystyttävä hyödyntämään. Koulutustason on noustava ja tutkimustoimintaa on vahvistettava

Etelä-Pohjanmaan osaamisperustaa on vahvistettava ja panostettava kansainvälisesti verkottuneiden innovaatioekosysteemien rakentamiseen.

Maakunnan tavoitteena vuodelle 2050 on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon ja puolella nuorista aikuisista on korkeakoulututkinto, TKI-panostukset ovat 4 % alueen BKT:sta ja työllisyysaste on 80 %.

Tavoitteen saavuttaminen edellyttää:

- Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäästä, +500 tutkintoa vuoden 2019 tasosta
- TKI-panostusten viisinkertaistamista vuoden 2019 tasosta
- Työllisyysasteen nostoa 4 prosenttiyksikköä vuoden 2019 tasosta

Tavoitteet

Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäys, +500 tutkintoa vuoden 2019 tasosta

Korkeakoulutuksen tilanteeseen ovat vaikuttaneet pitkään jatkuneet koulutusleikkaukset ja koulutuksen keskittämiskehitys valtakunnallisesti. Etelä-Pohjanmaalla korkeakoulutuksen aloituspaikkamäärät ovat lähtökohtaisesti huomattavan vähäiset suhteessa maakunnan nuoriin ikäluokkiin ja toiselta asteelta valmistuneisiin. Ero toiseksi viimeiseen maakuntaan on vuositasolla jopa 400–500 opiskelijaa.

On tavoiteltava ammattikorkeakoulu- ja yliopistotason koulutuksen tarjonnan huomattavaa lisäämistä ja korkeakouluyhteisön vahvistamista. Mittava korkeakoulutuksen aloituspaikkojen lisääminen edellyttää, että samaan aikaan opetuksen taso pysyy laadukkaana ja tutkinnon suorittaneiden osaaminen vastaa työelämän vaatimuksia. Entistä saavutettavampi koulutusjärjestelmä edellyttää digitalisaation vahvistamista opetuksessa ja jatkuvan oppimisen palvelujen vahvistamista. Koko maakunnan osaamistason nostamisen kannalta keskeistä on nuorten vahvat työelämätaidot, mahdollisuus työn ohessa suoritettaviin opintoihin ja osaamisen joustavaan päivittämiseen. On lisäksi panostettava kansainvälisen yhteistyöhön ja vahvistettava maakunnan vetovoimaa kansainvälisten opiskelijoiden rekrytoimisessa.

TKI-panostusten viisinkertaistaminen vuoden 2019 tasosta

Etelä-Pohjanmaalla yhteistyö julkisen sektorin, koulutustoimijoiden ja elinkeinoelämän kesken on merkittävä vahvuustekijä. Rakenteellinen haaste on TKI-resurssien vähäinen määrä erityisesti julkisella sektorilla ja korkeakoulusektorilla. Tilanne on johtanut siihen, että TKI-työtä tekevien asiantuntijoiden määrä on maakunnassa pieni, mikä myös hankaloittaa maakunnan elinkeinoelämän panostusten kasvattamista.

TKI-infrastruktuuria on määrätietoisesti pyrittävä rakentamaan nykyistä laajaa yhteistyöverkostoa hyödyntäen ja panosteen kansainvälisiin yhteyksiin. Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, kehittäjäorganisaatioiden ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistaminen edistää maakunnan innovaatioekosysteemien kehittymistä ja mahdollistaa elinkeinoelämän panostusten kasvattamista entisestään. Maakunnan yrityskentällä ja erityisesti ruoka-alan ja teollisuuden toimijoiden parissa on lisättävä TKI-toiminnassa mukana olevien yritysten määrää. Pitkäjänteisellä yhteistyöllä on mahdollista luoda eri puolella maakuntaa sijaitsevien yrityskeskittymien ympärille elinvoimaisia ja kansainvälisesti verkottuneita ekosysteemejä.

Työllisyysasteen nostoa 4 prosenttiyksikköä vuoden 2019 tasosta

Etelä-Pohjanmaalla työllisyys on pysynyt korkeana ja osaavan työvoiman saatavuus on voimakkaasti heikentynyt. Työvoimapula, työelämän kiihtyvä muutos ja uudet osaamistarpeet edellyttävät elinkeinoelämältä, julkiselta sektorilta ja koulutustoimijoilta uusia ratkaisuja ja vahvaa yhteistyötä, jotta on mahdollista saavuttaa työllisyysasteessa 80 prosentin taso.

On panostettava joustaviin siirtymiin koulutuksen ja työelämän välillä ja yritysten ja oppilaitosten yhteistyön vahvistamiseen. Valmistuvat opiskelijat ovat paikallisille yrityksille tärkeä resurssi, ja konkreettinen yhteistyön paikka on kansainvälisten opiskelijoiden osaamisen hyödyntämisen. Maakunnan työmarkkinat on tehtävä näkyväksi ja vetovoimaiseksi myös maakunnan ulkopuolelle.

Nuorten integroiminen kotiseudulle ja työmarkkinoille on keskeinen tavoite. Etelä-Pohjanmaalla nuorista työttömistä työnhakijoista iso osa on matalan koulutuksen varassa olevia nuoria. Nuorisotyöttömyys on saatava laskuun. Työmarkkinoille sijoittumista edistetään ja syrjäytymistä ehkäistään erityisesti tukemalla heikoimmassa asemassa olevia yhteensovittamalla eri palveluita yksilöllisesti.

Tulevaisuuden työelämä edellyttää laadukasta ammatillista koulutusta ja elinkeinoelämän tarpeita vastaavaa korkeaa osaamista. Pienentyvät ikäluokat tuovat suuren haasteen toisen asteen koulutuksen kehittymiselle. Fyysisesti ja digitaalisesti saavutettava oppilaitosverkosto on turvattava, jotta joka puolella maakuntaa on koulutusta saatavilla.

4 Joustava ja kestävä Etelä-Pohjanmaa 2050

4.1 Muutosilmiöt: Kilpailukyky, tuottavuus ja kestävyyskriisi

Suomen elintaso ja hyvinvointi ovat nousseet korkeiksi viime vuosisadan aikana ja maa voidaan lukea selvästi globalisaatioon menestyjiin. Pienestä koostaan ja syrjäisestä sijainnistaan huolimatta suomalaiset ovat onnistuneet hyötymään kansainvälisten yhteyksien tiivistymisestä. Viime vuosina monet globalisaation peruspilarit on kyseenalaistettu ja epävarmuus on kasvanut, minkä vaikutukset voivat olla vakavat Suomen monin tavoin viennistä ja tuonnista riippuvaiselle elinkeinoelämälle. Talouteen voimakkaasti iskeytyvät shokit tai häiriöt kansainvälisissä arvoketjuissa ovat merkittävä riski. Viime vuosikymmenellä Suomeen iski lyhyessä ajassa Nokia-shokki, metsätalouden rakennemuutos, globaali pankkikriisi ja Venäjä-pakotteet, joista toipuminen kesti kauan.

Viimeisimpänä kehityskulkuna koronaviruksesta aiheutunut pandemia on paljastanut globaalin arvoverkoston haavoittuvuuden. Riskien realisoiduttua tuotantoketjujen toimitusvarmuus, luotettavuus ja omavaraisuus on tullut arvioitavaksi. Pienten maiden ja pienten yritysten mahdollisuudet vaikuttaa toimitusketjuihin ovat kuitenkin rajalliset.

Digitalisaatio ja teknologian kehitys muuttavat globaaleja arvoverkostoja, joihin arvonalisä on hajautunut enenevässä määrin. Viime vuosina digitalisaatiokehityksen keskiössä oleva alustatalous on haastanut perinteisillä toimialoilla toimivia yrityksiä. Huolena on kilpailun tyrehtyminen ja arvonalisän ohjautuminen muutamille globaaleille suuryrityksille.

Talouden ja tuottavuuden kasvu on kytkeytynyt vahvasti teknologiseen kehitykseen, korkeaan osaamiseen ja innovaatioiden hyödyntämiseen. Teknologinen kehitys luo edellytyksiä työn tuottavuuden kasvulle varsinkin teollisuuden yrityksissä, joissa automaation myötä pystytään korvaamaan yhä useampia työtehtäviä. Uudet energiaratkaisut ja energian hinnan muutokset voivat vaikuttaa erityisesti teollisuuden työvoimakehitykseen, työvoimakustannusten suhteellisen merkityksen laskiessa.

Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen torjunta ovat käynnistäneet maailmanlaajuisia muutoksia. Hiilineutraalisuustavoitteen saavuttaminen edellyttää merkittävää päästöjen vähentämistä energiantuotantojärjestelmässä, ruoantuotannossa ja liikennejärjestelmässä. Päästövähennystavoitteet tarkoittavat uudenlaisia toimintatapoja myös maankäyttösektorilla, jossa on korkea potentiaali hiilen sitomiseen. Muutokset

haastavat vakiintuneita toimintatapoja ja elinkeinoja, jolloin on varmistettava myös muutosten sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Ilman nykyistä tehokkaampia toimia Suomen luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen arvioidaan jatkuvan. Monimuotoisuuskadon torjuntaan on kuitenkin tunnistettu uusia keinoja ja luonnon tilan arviointi on aiempaa tarkempaa. Monimuotoisuuden hupenemisen pysäyttäminen edellyttää koko yhteiskunnan havahtumista ja sitoutumista ilmastonmuutoksen torjumiseen.

Ruoka-alan haasteita ovat elinympäristön heikentyminen, erilaisten vieraslajien ilmaantuminen ja erityisesti lihantuotannossa korkea hiilijalanjälki. Uudet innovaatiot, kuten vertikaaliviljely, kasviproteiiniperäiset tuotteet ja keinoliha, voivat tuoda tuotantoon ja markkinoille huomattavia muutoksia ja mahdollisuuksia.

Etelä-Pohjanmaan kohtalonkysymyksiä:

- Viennin ja kansainvälistymisen kehitys, globaalit arvoverkostot
- Elinkeinoelämän uudistuminen ja kilpailukyky
- Tuotannon jalostusasteen nostaminen
- Systeemitason muutokset ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi
- Kestävyystavoitteiden saavuttaminen oikeudenmukaisesti

4.2 Päämäärä: Elinkeinoelämän uudistaminen ja ekologinen siirtymä

Miksi. Viime vuosien aikana talous on muihin maakuntiin verrattuna kehittynyt Etelä-Pohjanmaalla kohtuullisen hyvin. Pienyritysvaltainen elinkeinoelämä selvisi edellisestä taloustaantumasta vähemmän vaurioin kuin moni muu alue. Yrittäjäperinne, ruoka-ala ja alihankintapainotteinen teollisuus ovat Etelä-Pohjanmaan voimavaroja, mutta kääntöpuolena ovat matala arvonlisä ja suoran viennin alhainen taso.

Tilanne ennen koronakriisiä oli varsin myönteinen, ja 2019 saavutetun suhdannehuipun jälkeenkin yritysten liikevaihdon kasvu jatkui aina koronaviruksesta aiheutuneeseen kriisiin saakka.

Viennin ja kansainvälistymisen kehitys sekä kestävyystavoitteet ovat eteläpohjalaisen elinkeinoelämän tulevaisuuden kannalta keskeisiä muutosajureita. Talouskasvu perustuu entistä enemmän korkeaan osaamiseen ja

innovaatioiden hyödyntämiseen sekä uusiutuvien raaka-aineiden käyttöön ja kiertoon. Tulevaisuuden energiajärjestelmä taas pohjautuu uusiutuviin energialähteisiin ja energiasektorin murros koskettaa erityisesti Etelä-Pohjanmaata, jossa merkittävä osa energiasta tuotetaan edelleen uusiutumattomilla polttoaineilla. Ruokajärjestelmän tulee olla kestävä ja kilpailukykyinen globaalilla tasolla. Keskeinen kysymys on, miten ekologinen siirtymä tehdään oikeudenmukaisesti erityisesti turvetuotannon ja turvemaiden viljelyn osalta sekä miten alueiden jälkikäyttö toteutetaan.

Luonnon monimuotoisuuden heikentymisen uhka on myös tiedostettava. Maakunta tarvitsee monimuotoista luontoa, joka tarjoaa elintärkeitä ekosysteemipalveluita kaikille yhteiskunnan sektoreille. Luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen luo puskuria tulevaisuuden ennakoimattomien muutosten varalle.

Etelä-Pohjanmaa ei selviä ilman uudistumista ja reagointia muuttuvaan toimintaympäristöön. Hyvinvointia ja elinvoimaa on osattava etsiä uusilta, kestävämmiltä urilta tutkittuun tietoon nojaten, missä ruokamaakunta voi toimia suunnannäyttäjänä. Siirtymä kohti kestävää taloutta ja ekologista jälleenrakennusta edellyttää perustavanlaatuista suunnanmuutosta.

Haaste ja kiteytys. Etelä-Pohjanmaalla on kaikki edellytykset pärjätä kiihtyvästi muuttuvassa toimintaympäristössä. Selkeä vahvuustekijä ovat yrittäjät, joita maakunnassa on kaikkein eniten suhteessa asukaslukuun. Haasteena on kuitenkin matala tuottavuus, alhainen kansainvälistymisen taso, heikko yritysdynamiikka ja monipuolisuuden puute elinkeinoelämässä. Uudistuminen vaatii muutosvalmiutta. Pienyritysvaltaisella elinkeinoelämällä on huomattava kasvupotentiaali, jonka ulosmittaaminen edellyttää kasvukulttuurin ja muutoskyvykkyyden vahvistamista, lisäpanostuksia tuotekehitykseen ja kansainvälisyyteen sekä kehittämiskumppanuutta yli toimialarajojen. Matkailulla ja elämystaloudella on huomattava kasvupotentiaali maakunnassa.

Yritykset tarvitsevat vakaata ja houkuttelevaa toimintaympäristöä, ja menestyminen globaaleissa arvoverkostoissa vaatii kilpailukykyä. Etelä-Pohjanmaan yritykset eivät voi kilpailla tuotannon volyyymilla ja halvoilla hinnoilla, vaan suhteellinen etu on tuottavuudessa, laadussa ja osaamisessa.

Energia-alan murros edellyttää ennakoluulottomia alueellisia ratkaisuja, jotka kohdistuvat energian säästämiseen, tuotantoon ja varastointiin. Kokonaisuutta tarkasteltaessa huomioidaan murroksen tarjoamat aluetaloudelliset mahdollisuudet ja uudenlaiset luonnonympäristöön kohdistuvat vaatimukset. Maataloudessa ratkaisu kestävyystavoitteiden saavuttamiseen ei ole tuotannon

vähentäminen, vaan tuottavuuden ja jalostusasteen kasvattaminen sekä maatalouden uudet menetelmät viljelyssä ja hiilensidonnan edistäminen. Maataloudessa on mahdollista siirtyä laajemmin biopolttoaineiden tuottamiseen. Liikenteen päästöjen vähentäminen edellyttää vaihtoehtoisten käyttövoimien yleistymistä, siirtymistä kestäviin kulkumuotoihin, uusien liikenteen palveluiden kehittämistä sekä yleisesti liikkumistarpeiden vähentämistä tehokkaalla maankäytön ja liikenteen yhteissuunnittelulla.

Etelä-Pohjanmaan elinkeinoelämää on uudistettava ja toteutettava ekologinen siirtymä.

Etelä-Pohjanmaa on hiilinegatiivinen vuonna 2050 ja elinkeinoelämässä yrityskehitys on monipuolistunut. Tuottavuus ja suora vienti ovat kasvaneet, ja maakunta on alueiden välisessä vertailussa maan keskitasoa.

Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää:

- Päästöjen leikkaamista 80 % vuoden 2005-tasosta
- Viennin määrän kolminkertaistamista 2019-tasosta
- Työn tuottavuuden nostamista

Tavoitteet

Päästöjen leikkaaminen 80 % vuoden 2005 tasosta

Päästövähennystavoitteiden saavuttaminen Etelä-Pohjanmaalla edellyttää panostamista ennen kaikkea kestävään ruokajärjestelmään, päästöttömään energiantuotantoon sekä hiilettömään liikenteeseen. Ratkaisuina ovat esimerkiksi uudet viljelytekniikat, liikenteen sähköistyminen ja polttoon perustumattomat lämmönlähteet. Lisäksi hiilinielujen vahvistaminen on keskeisessä osassa hiilinegatiivisuuden saavuttamisessa.

Etelä-Pohjanmaalla on potentiaalia ja raaka-aineita biotalouden vahvistamiseen sekä bioenergian tuotantoon. Erityisesti biokaasun tuotantoon ja jakelujärjestelmän kehittämiseen tulee panostaa sekä edistää hajautettua energian pientuotantoa ja siihen liittyvien ratkaisujen kehittämistä. Etelä-Pohjanmaalla on runsaasti potentiaalia lisätä alueen energiaomavaraisuutta.

Kestävyyuskriisin ratkaisemisessa kiertotalous tarjoaa kokonaisvaltaisia mahdollisuuksia kehittää yhteiskunnan ja elinkeinoelämän toimintoja vastuullisemmiksi. Materiaaleista saatavan lisäarvon maksimointi tarjoaa työvälineitä hiilineutraalisuuden saavuttamiseen ja kilpailukykyyn kohentamiseen.

Osana ekologista siirtymää on myös keskityttävä luonnon monimuotoisuuden parantamiseen ja luontokadon pysäyttämiseen. Vesistöjen kuormitus on yksi Etelä-Pohjanmaan erityishaaste. Ongelmat korostuvat jokivesissä, joihin vaikuttaa mm. voimakas ravinnekuormitus.

Viennin määrän kolminkertaistaminen 2019-tasosta

Suomessa kotimarkkinoiden merkitys on vähentynyt, ja yritysten kasvun kannalta olennaista on kytkeytyminen globaaleihin arvoverkostoihin. Etelä-Pohjanmaa on kansainvälistymisessä jäänyt takamatkalle niin viennissä, asenteissa kuin toimintakulttuurissa.

Kansainvälisen kaupan kehittymisen kannalta on tärkeää, että yrityskentältä löytyy uusia toimijoita ja jo vakiintuneet yritykset saavat vientinsä kasvuun. Tärkeä tavoite on, että kansainvälistymistä ei pidettäisi erityisalana, vaan se olisi jatkuvaa, vuorovaikutteista ja osa organisaatioiden normaalia toimintaa. Tämä edellyttää kansainvälistymisen tukipalvelujen kehittämistä ja yhteistyön lisäämistä kaikilla sektoreilla.

Teollisuuden viennin kasvattaminen edellyttää kansainvälistymistoimien lisäksi korkean jalostusasteen ja tunnistettavan brändin tuotteiden kehittämistä. Kansainvälinen kilpailukyky edellyttää investointeja automaatioon, TKI-toimintaan, ja toimintatapojen uudistamiseen

Työn tuottavuuden nostaminen 2019-tasosta

Etelä-Pohjanmaalla työn tuottavuus on matala, mikä on yhteydessä mm. digitalisaation tasoon ja elinkeinorakenteen yksipuolisuuteen.

Teknolomiteollisuudessa ja erityisesti metallituoteteollisuudessa on potentiaalia tuottavuuden kasvulle. On panostettava teknologiainvestointeihin ja tuotekehitykseen, mutta lisäksi toimialarakennetta on uudistettava. Selkeä puute toimialalla on ICT-, suunnittelu- ja konsultointialojen yritysten vähäinen määrä,

Maakunnan ruoka-alalla alkutuotannon ja teollisuuden osuus on suuri, mutta korkean arvonlisän ja korkean jalostusasteen tuotteita kehittävien yritysten määrä vähäisempi. Etelä-Pohjanmaan ruoka-alan kasvupotentiaali on erityisesti viennissä, koska kotimarkkinat eivät juurikaan kasva. Maakunnan kehityksen kannalta ruoka-alan kasvulla on erityisen myönteinen vaikutus, koska alueelle kohdistuva arvonlisävaikutus on huomattavasti suurempi ruoka-alalla kuin monilla muilla toimialoilla.

Tuottavuuden kasvattamiseksi ja yritysdynamiikan edistämiseksi mikroyritysvaltaisessa maakunnassa on potentiaalia saada aikaan muutosta erityisesti jo vakiintuneissa yrityksissä. Keskeisiä toimia ovat omistajanvaihdokset, digitalisaation edistäminen ja tietointensiiviset palvelut. Lisäksi yritysten perustanta on saatava voimakkaampaan kasvuun erityisesti luovilla ja osaamisintensiivisillä aloilla.

1 Maakuntaohjelma 2022–2025

Maakuntaohjelma laaditaan alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta annetun lain (756/2021) mukaan kunnanvaltuustokausittain maakunnan liiton johdolla yhteistyössä kuntien, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja muiden valtion aluehallinnon sekä aluekehittämiseen osallistuvien tahojen kanssa. Maakuntaohjelma perustuu pitkän tähtäimen maakuntasuunnitelmaan.

Maakuntaohjelman laadinnassa on käytetty yhteisiä osallistavia työtapoja, taustaselvityksiä ja aineistoja maakuntasuunnitelman laadintaprosessin kanssa. Siten maakuntaohjelman kytkeytyminen maakuntasuunnitelmaan on saumatonta.

Maakuntaohjelman laadinnassa huomioidaan valtakunnalliset aluekehittämisen linjaukset, jotka on kirjattu työ- ja elinkeinoministeriön johdolla laadittuun aluekehittämispäätökseen vuosiksi 2020–2023: Kestävät ja elinvoimaiset alueet.

Aluekehittämispäätöksen teemat ja strategiset toimenpiteet jäsentyvät seuraaviin kokonaisuuksiin:

- Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
- Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet
- Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen
- Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana
- Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

Maakuntaohjelman rakenne noudattelee maakuntasuunnitelman jakoa kehittämisen kolmeen pääteemaan: **Vakaa ja Vilkas, Älykäs ja Taitava, Joustava ja Kestävä**

Maakunnan liitto vastaa strategisen suunnittelun osana aluetasolla myös älykkään erikoistumisen strategiasta, joka ohjaa Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanoa. Etelä-Pohjanmaalla älykkään erikoistumisen strategia laaditaan samassa prosessissa ja kytetään osaksi maakuntaohjelmaa,

Älykkään erikoistumisen sisällöt on merkitty maakuntaohjelmaan tunnisteella: Smart lakeus. Etelä-Pohjanmaan älykäs erikoistuminen pohjautuu maakunnassa tehtyihin elinkeino- ja innovaatiopolitiikan valintoihin. Nämä valinnat perustuvat yritysten vahvuusaloihin ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin, kansainvälisen tason

osaamiseen sekä koulutus- ja tutkimustoimintaan. Älykkään erikoistumisen strategian tavoitteena on edistää elinkeinoelämän uudistumista ja löytää tulevaisuuden vastauksia kansallisiin, eurooppalaisiin ja globaaleihin haasteisiin. Älykkään erikoistumisen tavoitteita ovat seuraavat:

- **Innovaatioekosysteemien vahvistaminen** (teemassa Älykäs ja Taitava)
- **Kansainvälinen verkottuminen** (teemassa Älykäs ja Taitava)
- **Ilmastoviisas Etelä-Pohjanmaa** (teemassa Joustava ja Kestävä)
- **Kestävä ruokaekosysteemi ja biotalouden uudet ratkaisut** (teemassa Joustava ja Kestävä)
- **Älykkäät teknologiat** (teemassa Joustava ja Kestävä)
- **Hyvinvointi- ja elämystalous** (teemassa Joustava ja Kestävä)

Etelä-Pohjanmaan älykäs erikoistuminen ei tarkoita ainoastaan tiettyjen kärkipainalojen nimeämistä. Sillä haetaan myös uudenlaisia tekemisen tapoja, toimintakulttuurisia muutoksia ja kyvykkyyksiä. Siksi Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategiassa on valittu lisäksi elinkeinoja ja innovaatiotoimintaa eteenpäin vieviä toimintatapoja:

- **Start up and Grow up!** (Aloittavien ja kasvavien yritysten toimenpiteet)
- **Circulate and Digitalise!** (Kiertotalouden ja digitalisoinnin toimenpiteet)
- **Innovate and Renew!** (Innovaatiot ja yritysten uudistamisen toimenpiteet)
- **Go Global!** (Kansainvälistymistä edistävät toimenpiteet)

1.1 Etelä-Pohjanmaan toimintaympäristö

Yrittäjyys määrittää koko Etelä-Pohjanmaan elinkeinoelämää. Maakunnassa on eniten yritystoimipaikkoja asukasta kohti ja yrittäjien osuus työllisistä on Suomen korkein. Pk-yritysvaltainen elinkeinoelämä on muutoskestävä, ja sen ansiosta maakunnan työllisyys on pysynyt korkealla tasolla. Haasteina kuitenkin ovat matala arvonlisä ja tuottavuus, yksipuolinen elinkeinorakenne ja heikko yritysdynamiikka.

Teollisuuden merkitys on Etelä-Pohjanmaalla huomattava. Teollisuusyritysten osuus yrityskannasta on Etelä-Pohjanmaalla maakunnista kaikkein korkein, ja teollisuudessa työskentelevien osuus toimipaikkojen työllisistä on 3. korkein (28,8 %, 2018). Etelä-Pohjanmaa on ruokamaakunta. Ruoka-alan osuus alueen arvonlisästä on maakunnista korkein. Eri puolilla maakuntaa sijaitsee merkittäviä erikoistuneen teollisuuden keskittymiä ja yksi Suomen vahvoista elintarviketeollisuuden klustereista. Teollisuuden toimialarakenteessa korostuvat ruoka-alan lisäksi erityisesti kone- ja metallituoteteollisuus sekä huonekaluteollisuus.

Etelä-Pohjanmaalla teollisuuden liikevaihto ja vienti ovat kasvaneet viime vuosina ja työllisyyskehitys oli vuosien 2008–2017 välillä selvästi parempi kuin maassa keskimäärin. Maakuntien välisessä vertailussa tuottavuus on kuitenkin matala, mitä selittävät suoran viennin matala taso, suurten kansainvälisten yritysten vähäinen määrä ja osaamisintensivisten yritysten puute.

Työllisyysaste on Etelä-Pohjanmaalla yhä Manner-Suomen korkein (76,0 %, 2020), työttömyysaste on matalimpien joukossa (9,7 %, 2020). Yritysten rekrytointiongelmat ja työvoimapula ovat olleet jo pitkään kasvava haaste Etelä-Pohjanmaalla. Osaavan työvoiman saatavuus ja työvoimapula tulevat olemaan jatkossakin maakunnan elinkeinoelämälle kasvava ongelma.

Työttömyysaste on kuitenkin kasvanut, ja erityisenä huolena ovat nuorten työttömyyden sekä pitkäaikaistyöttömien määrän kasvu. Lisäksi työttömyyden kohtaanto-ongelma on kasvava haaste: avoimia työpaikkoja on auki paljon suhteessa työttömien määrään, ja työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto on kasvanut. Etelä-Pohjanmaalla on hyvin korkea työllisyys, mutta samaan aikaan huomattavia haasteita työttömyyden ja rekrytointiongelmien parissa. Tilanne on poikkeuksellinen ja kasvun este maakunnan yrityksille.

Koulutus ja TKI. Koulutustaso on Etelä-Pohjanmaalla noussut viime vuosikymmeninä, mutta maakuntien välisessä vertailussa maakunta sijoittuu

viimeisten joukkoon. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä on neljänneksi matalin (25,8 %, 2019). Myönteistä kuitenkin on, että maakunnassa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut ja tutkinnon suorittaneiden osalta tilanne on huomattavasti parempi, kun tarkastellaan työikäistä väestöä.

Nuorten aikuisten osalta (25–34-vuotiaiden) korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on selvästi korkein maakunnista, joissa ei ole omaa yliopistoa. Nuorten aikuisten koulutustason kehitys oli 2000-luvun alkuvuosina yllättävän vahvaa. Huolestuttavaa on, että kyseisen ikäryhmän koulutustaso kääntyi selvään laskuun jo 2010-luvun alussa, minkä myötä osaamisperustan murenemisestä on tullut vakava huolenaihe. Tilanne johtuu muun muassa korkeakoulutuksen leikkauksista ja muuttoliikkeestä. Rakenteellinen haaste on, että Etelä-Pohjanmaalla korkeakoulujen aloituspaikkoja on selvästi kaikkein vähiten suhteessa 15–24-vuotiaiden ikäluokkaan.

Etelä-Pohjanmaalla TKI-resurssien määrä on kasvanut 2000-luvun aikana huomattavasti. Ero muihin alueisiin kaventui, mutta kokonaisuutena TKI-resurssien määrä on asukasta kohti ollut maakunnista vähäisimpien joukossa. Erityisesti julkisten TKI-resurssien määrä on alhainen suhteessa muihin maakuntiin. Elinkeinoelämän panostukset ovat noin 70–80 % maakunnan kokonaispanostuksista. Huomattava osa yliopistokeskuksen TKI-panostuksista kuitenkin kohdentuu yliopistojen pääkampuksien mukaisesti.

Väestö. Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2020 lopulla 192 150 henkeä. Syntyneiden lasten vuosittainen määrä on vähentynyt 2010-luvulla noin neljänneksellä. Syntyvyys on kuitenkin maakuntien välisessä vertailussa kolmanneksi korkein. 2000-luvulla positiivisia kokonaisnettomuuton vuosia on maakunnassa ollut yhteensä neljä, joista viimeisin oli vuonna 2012. Muuttoliikkeessä korostuu 15–29-vuotiaiden poismuutto. Vielä 2010-luvun vaihteessa maakunta sai merkittävää muuttovoittoa yli kolmekymmentävuotiaiden ikäryhmässä, minkä ansiosta muuttovoitto kasvoi myös alle 14-vuotaiden osalta. Nettomaahanmuutto on ollut positiivinen, mutta ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on maakunnista yhä kaikkein pienin (2,3 %, 2019).

Tilastokeskuksen uusimman väestöennusteen mukaan maakunnan väestömäärä olisi vuonna 2030 noin 10 000 henkeä pienempi ja vuoteen 2040 mennessä asukasluku olisi vähentynyt lähes 20 000 asukkaalla. Erityisesti lasten ja työikäisten määrän lasku tulisi olemaan huomattava. Polarisaatiokehitys keskuskaupungin ja muun maakunnan välillä kasvaisi, ja väestöllinen huoltosuhde heikentyisi jokaisessa Etelä-Pohjanmaan kunnassa.

Seinäjoki on Suomen pisimpään yhtämittaisesti väestöään kasvattanut maakuntakeskus. Väkiluku on kasvanut Seinäjoella yhtäjaksoisesti 1950-luvun alkuvuosista lähtien. Seinäjoen väestökehityksen kannalta myönteistä on kuntien välinen muuttoliike, maahanmuutto ja syntyvyys, joka on ollut suurista kaupungeista kaikkein korkeimpien joukossa. Yliopiston puuttumisesta huolimatta Seinäjoen väestökehitys on ollut koko 2000-luvun hyvin myönteistä (n. 1 %/vuosi). Kaupungin väestönkasvun odotetaan pysyvän jopa parempana kuin monissa yliopistokaupungeissa, kuten Kuopiossa, Vaasassa, Jyväskylässä tai Joensuussa.

Hyvinvointi. Etelä-Pohjanmaan sairastavuusindeksi on korkeampi kuin maassa keskimäärin. Erityisesti yksinhuoltajaperheiden, ikääntyvien ja vanhuksien sekä yksinasuvien hyvinvoinnin nähdään olevan muuta väestöä heikompi. Muistisairaudet ja psyykkiset pitkäaikaissairaudet ovat lisääntyviä ongelmia, ja myös yksinäisyyttä pidetään edelleen vaikeutuvana ongelmana. Etelä-Pohjanmaalla väestön mediaanitulo on yksi maan matalimmista ja pienituloisuusaste on korkeampi kuin maassa keskimäärin.

Kasvihuonekaasut. Asukasta kohden lasketut kasvihuonekaasupäästöt ovat Suomen ympäristökeskuksen tilastojen mukaan Etelä-Pohjanmaalla maakunnista korkeimmat. Suurimmat kasvihuonekaasupäästöjen lähteet maakunnassa ovat maatalous, tieliikenne ja kaukolämpö. Kaukolämmön tuotannossa kasvihuonekaasupäästöihin vaikuttaa etenkin turpeen suuri osuus.

Luonnon monimuotoisuus ja vesistöjen tila. Lajiston uhanalaistumisen kehitys on maakunnassa huolestuttava. Muun muassa vanhoja metsiä on maakunnassa hyvin vähän – ja suuri osa niistäkin on suojelun ulkopuolella. Luonnonympäristön kannalta merkittävää on myös luonnontilaisten soiden ja vesistöjen tilan kehitys. Tällä hetkellä soiden suojelun taso on heikko ja vesistöjen ekologinen tila on herkkä muutoksille.

Ekologisen siirtymän saavuttaminen edellyttää mittavaa uudistumista Etelä-Pohjanmaalla. Maakunnan tulevaisuuden kannalta keskeistä on, miten mittaviin ilmastotavoitteisiin tullaan vastaamaan kansallisesti sekä alue- ja kuntatasolla.

1.2 Innovaatiotoiminnan haasteet

Etelä-Pohjanmaalla on niukasti tutkimustoiminnan ja korkeakoulutuksen resursseja. Asukasta kohden TKI-menot ovat maakunnista kaikkein matalimmat (2019) ja korkeakoulutuksen aloituspaikkoja on kaikkein vähiten suhteessa 15-24 ikäluokkaan (2020). Takamatka toiseksi viimeisenä olevaan maakuntaan on huomattava.

TKI-resurssit ja nuorten aikuisten koulutustaso nousivat 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä huomattavasti. Ero suhteessa verrokkimaakuntiin pieneni, mutta Etelä-Pohjanmaan sijoitus maakuntien välisessä vertailussa pysyi matalana. Koulutustason kehityksessä on tapahtunut hätkähdyttävä muutos. Etelä-Pohjanmaalla on tällä hetkellä yli tuhat korkeakoulutettua 25–34-vuotiaasta nuorta vähemmän kuin vuonna 2010, minkä vuoksi kyseissä ikäryhmässä koulutustaso on laskenut huomattavasti. Koulutustason romahdus on aiheutunut 2010-luvun leikkauksista ja suurten kaupungin pitovoiman kasvusta. Tilannetta on heikentänyt se, että jo lähtökohtaisesti maakunnassa on korkeakoulutusta ollut niukasti saatavilla suhteessa nuoriin ikäluokkiin. Keskuskaupunki Seinäjoella koulutustaso on pysynyt muuta maakuntaa korkeammalla tasolla. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta (SeAMK) valmistuneet työllistyvät tehokkaasti ja valmistuneet myös sijoittuvat kohtuullisen hyvin Etelä-Pohjanmaalle opintojen jälkeen.

Etelä-Pohjanmaalla korkeakouluyhteistyö on vahvistunut ja vakiintunut. Maakuntaan on luotu verkostomainen korkeakoulumalli, johon kuuluvat SeAMK, yliopistokeskus, Epanet-verkosto ja yhteistyökumppaneina kunnat, elinkeinoelämä, julkiset rahoittajat ja muut korkeakoulut. Koulutus ja tutkimus on yhteisen korkeakoulustrategian mukaan suunnattu painopistealueille, jotka ovat yhteneviä maakuntastrategian ja älykkään erikoistumisen kanssa. Yhteistyö eri sektorien kesken on alueen merkittävä vahvuus.

Maakunnan sisällä toimintatapa on osoittautunut tehokkaaksi, vaikka rahoituksen ja resurssien taso on matala eikä se pysy vakiona. Kansallisen tason rahoitus ei ole ollut ennakoitavissa, vaan muutoksia on tehty usein. Sama haaste koskettaa myös ammatillisen koulutusta. Pirstalemaisuus ja jatkuva rahoitushaku erilaisista lähteistä on toiminnan kehittämisen haasteena. Kansallisen rahoituksen väheneminen on tuonut haasteita korkeakoulujen toiminnan vaikuttavuudelle ja jatkuvuudelle. Korkeakoulujen perusrahoituksen vähentyessä uusia korvaavia rahoituslähteitä on kuitenkin onnistuttu löytämään muun muassa kansainvälisestä

koulutuksen ja osaamisen viennistä sekä hanketoiminnasta. Kansainvälisen toiminnan edistäminen tulee olemaan jatkossakin erityisen tärkeää.

Etelä-Pohjamaalla on syntynyt useita eri kehitysasteen ekosysteemejä, joilla on kiinteät yhteydet alueen korkeakoulutoimijoihin professuurien rahoituksen ja TKI-toiminnan kautta. Seinäjoen yritysverkostojen ja julkisten toimijoiden ekosysteemisopimuksen teemana on älykäs vihreä kasvu, jolla tavoitellaan liiketoiminnan kasvua ja kansainvälistymistä ruokaekosysteemin ja uudistuvan teollisuuden teemoissa. Järviseudulla toimii vakiintunut ja kasvava 11 yrityksestä koostuva metalliteollisuuden ekosysteemi on La Alucenter. Lisäksi maakunnassa on useita muita vakiintuneita ekosysteemimäisesti toimivia verkostoja, joiden toimintaa olisi mahdollista kehittää ja edistää kasvua ja uudistumista.

Etelä-Pohjanmaan yritysten TKI-panostukset asukasta kohden ovat kohtuullisen hyvää tasoa, ja ne ovat n. 70–80 % alueen kokonaispanostuksista. Niukat tutkimusresurssit käytetään maakunnassa tehokkaasti hyödyksi. Patentteja Etelä-Pohjanmaalle myönnetään vuosittain noin 10–20 kpl. Suhteessa TKI-resursseihin, myönnettyjen patenttien määrä on Etelä-Pohjanmaalla korkea ja joinakin vuosina se on ollut jopa kaikkein korkein, mikä kertoo aktiivisesta innovaatiotoiminnasta. TKI-kokonaisuuden osalta rahoitusvaje johtuu erityisesti julkisen sektorin ja korkeakoulujen TKI-resurssien (mm. rakennerahastovarot) vähäisyydestä.

Etelä-Pohjanmaa on menestynyt hyvin monilla talouden mittareilla, ja sijoitus yrittäjämysteisytyydessä on korkea, mutta samaan aikaan maakunta on perinteisten innovaatiomittausten häntäpäässä. Maakunnassa on vähän suuryrityksiä ja osaamisintensiivisiä yrityksiä ja pk-yritykset investoivat TKI-toimintaan niukasti. Alueella tehtävä innovaatiotoiminta on usein luonteeltaan käytännönläheistä ja soveltavaa, eikä uusien tuotteiden tai prosessien kehittämiseen ole välttämättä varsinaista tutkimusyksikköä. Pk-yritysten keskuudessa tehtävä käytännönläheinen innovaatiotoiminta ei välttämättä näy innovaatiotilastoissa, mutta se realisoituu taloudellisina vaikutuksina ja vaikuttaa myös työllisyyteen. Maakuntaan myönnettyt patentit ovatkin usein luonteeltaan käytännönläheisiä ja konkreettisia.

Etelä-Pohjanmaan innovaatiotoiminnan vahvistamisessa tulisi panostaa erityisesti tuottavuuden kasvattamiseen, joka on maakunnassa heikko. Erityisesti on panostettava osaamis- ja koulutustason nostamiseen, TKI-toiminnan vahvistamiseen, korkean lisäarvon tuotteiden kehittämiseen sekä yrityskannan monipuolistamiseen ja uudistamiseen.

Etelä-Pohjanmaalla on kaikkein eniten yrityksiä asukasta kohti, ja maakunnassa on huomattava potentiaali olemassa olevan yritysuskentän parissa tapahtuvalle uudistumiselle.

Etelä-Pohjanmaalla uusia yrityksiä syntyy eniten matalan tuottavuuden aloille ja erityisen kova tarve on saada uutta yrittäjyyttä aikaan osaamisintensiivisillä aloilla. Korkeakoulutuksen vahvistamisen kautta olisi mahdollista edistää korkeakoulutettujen yrittäjyyttä ja vastata osaamisintensiivisten yritysten puutteeseen.

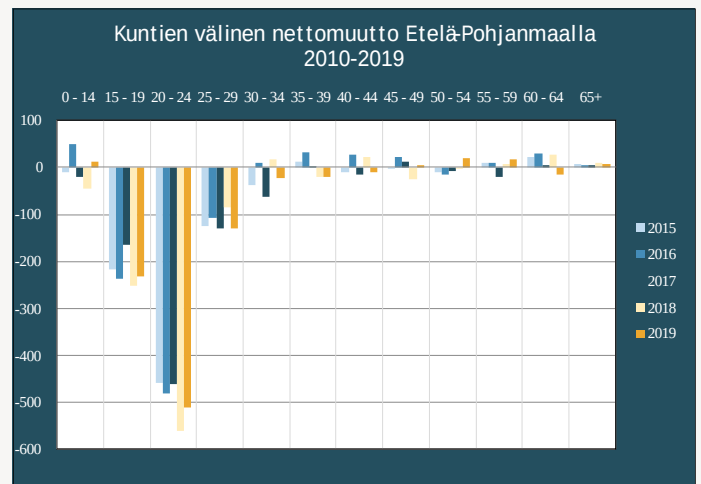
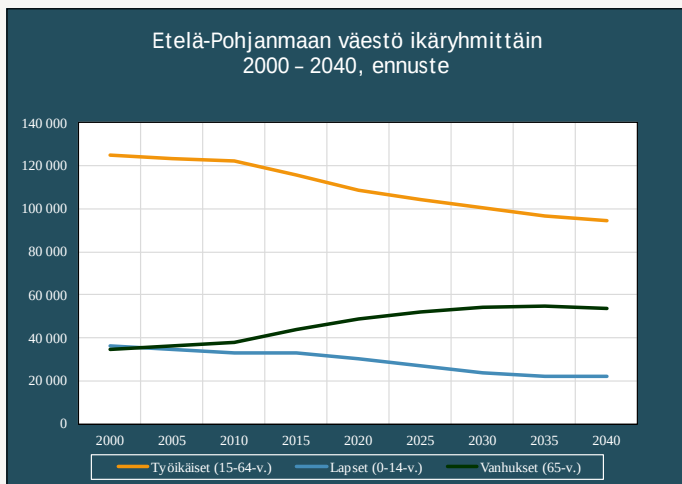
Innovaatiotoiminnan pullonkaulat

- Heikko tuottavuus
- Yksipuolinen elinkeinorakenne ja veturiyritysten vähäinen määrä.
- Osaamisintensiivisen yrittäjyyden puute
- Suoran viennin matala osuus ja yritysten matala kansainvälistymisen taso
- Koulutustason romahdus 25-34 v. ikäryhmässä
- Aloituspaiikkojen vähäinen määrä suhteessa nuoriin ikäluokkiin
- TKI-resurssien vähäinen määrä ja rahoituksen pirstalemaisuus
- Yritysten kasvuhallittomuus
- Osaajavaje niin suorittavalla kuin asiantuntijaportaalla

2 Vakaa ja vilkas: Miten Etelä-Pohjanmaa kehittyi tasapainoisena ja hyvinvoivana?

2.1 Kestävä väestörakenne

Etelä-Pohjanmaa on väestöä menettävä maakunta. Erityisesti tämä näkyy nuorten aikuisten poismuutossa ja työikäisten määrän vähenemisessä. Maakunta on kulttuuriltaan vahvan omaleimainen mutta ei aina näyttäydy houkuttelevana ulkopuolisen silmissä. Elinvoiman säilyttämisen ja vahvistamisen edellytyksenä on riittävä väestöpohja.

Toimenpiteet:

Vahvistetaan maakunnan houkuttelevuutta ja viihtyisyyttä nykyisten ja uusien asukkaiden sekä paluumuuttajien silmissä

- Kehitetään maakuntaa tasapuolisesti kunkin seudun vahvuudet ja omaleimaisuus huomioiden.
- Vahvistetaan maakunnan myönteistä ilmapiiriä ja avoimuutta. Panostetaan viestintään ja markkinointiin.
- Tehdään maakunnallista yhteistyötä kehittämistoiminnassa ja edunvalvontaponnisteluissa.

- Kehitetään maahanmuuttajien palveluita. Huolehditaan kotoutumisesta, työllistymisestä ja kielikoulutuksesta. Tarjotaan tukiverkostoja ja yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia.
- Parannetaan laadukkaan vapaa-ajan tekemisen tarjontaa ja saatavuutta.
- Ylläpidetään yritysmäyönteistä ilmapiiriä ja yritystoiminnan edellytyksiä.
- Nostetaan kulttuurin pito- ja vetovoimatekijöitä näkyviksi.

Luodaan toimiva ympäristö kaikenkokoisille ja -muotoisille perheille

- Luodaan edellytyksiä perheen perustamiselle ja huolehditaan toimivista ja oikea-aikaisista lapsiperheiden palveluista.
- Vahvistetaan maakunnan lapsi- ja perhemäyönteistä ilmapiiriä.
- Arvioidaan päätösten vaikutuksia eri-ikäisiin ja erilaisissa elämäntilanteissa eläviin asukkaisiin.
- Rakennetaan ylisukupolvisia yhteyksiä ja ehkäistään eri ikäryhmien syrjäytymistä.
- Pidetään kiinni vakaudesta ja turvallisuudesta.

Varmistetaan mahdollisuudet tehdä töitä, opiskella ja käyttää palveluja lähellä

- Luodaan puitteet ja vahvistetaan edellytyksiä paikasta riippumattomalle työnteolle ja opiskelulle.
- Hyödynnetään pandemian nopeuttama digitalisoituminen ja etäyhteydet myös palvelutuotannossa.
- Etsitään toimivia ratkaisuja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen.
- Kehitetään lähipalveluita kaupunginosissa, taajamissa ja maaseudulla.
- Kehitetään nuorten opiskelumahdollisuuksia lähellä kotia.

2.2 Inspiroiva luonnonympäristö ja monipuolinen asuminen

Etelä-Pohjanmaan maisemakuvassa metsä- ja suoalueita halkovat jokivarsien laajat yhtenäiset peltoalueet. Maakunnan luontoympäristö tarjoaa asukkaille monipuolisia luontokokemuksia ja virkistys- ja harrastusmahdollisuuksia. Luonnon monimuotoisuuden tila on kuitenkin heikentynyt myös Etelä-Pohjanmaalla etenkin elinympäristöjen laadullisen heikkenemisen ja vähenemisen myötä. Maakunnassa tarvitaankin johdonmukaisia toimia erityisesti soiden suojeluun ja

ennallistamiseen, perinnebiotooppien kunnostukseen sekä metsäisten elinympäristöjen suojeluun ja hoitoon.

Etelä-Pohjanmaan pintavesistä pääosa on tyydyttävässä tai välttävässä kunnossa. Pienistä korkeusvaihteluista, vähäjärvisyydestä ja alavien maiden intensiivisestä maankäytöstä johtuen maakunnassa on useita tulvaherkkiä alueita. Tulvat ovat toistuvia ja aiheuttavat mittavia aineellisia vahinkoja sekä kuormitusta vesistöihin. Maakunnassa onkin jatkettava pitkäjänteistä työtä pinta- ja pohjavesien hyvän tilan saavuttamiseksi sekä tulvariskien hallitsemiseksi.

Etelä-Pohjanmaan asutusrakenne on keskimääräistä hajautuneempaa. Seinäjoen kaupunkiseudun kehitys on ollut pitkään voimakasta. Haasteena on edelleen tukea keskustaungin kilpailukykyä valtakunnallisesti ja samalla vahvistaa myös ympäröivän maakunnan elinvoimaa.

Toimenpiteet:

Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen

- Vahvistetaan ymmärrystä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden merkityksestä kaikilla yhteiskunnan tasoilla.
- Selvitetään luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät alueet ja niiden välinen kytkeytyneisyys ja huomioidaan nämä maankäytön suunnittelussa.
- Parannetaan luontotyyppien ja lajien tilaa esimerkiksi ennallistamalla heikentyneitä elinympäristöjä ja kohentamalla talouskäytössä olevien alueiden tilaa. Tuetaan luonnon monimuotoisuutta myös asutuissa ympäristöissä.
- Hyödynnetään saatavilla oleva rahoitus ja tukitoimet vapaaehtoisen suojelun toteuttamiseksi sekä tuetaan kuntien ja muiden julkisten toimijoiden tekemää luonnon monimuotoisuustyötä.
- Kannustetaan kaikkia maakunnan asukkaita arjen ympäristötekojen toteuttamiseen osana laajempaa ympäristökasvatusta.
- Hyödynnetään luonnon tarjoamia mahdollisuuksia kestävästi hyvinvoinnin tukemiseen ja maakunnan houkuttelevuuden lisäämiseen.

Panostetaan vesistöjen suojeluun ja kunnostamiseen

- Edistetään vesienhoitosuunnitelmassa, toimenpideohjelmissa sekä tulvariskien hallintasuunnitelmissa esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista.
- Vähennetään vesistöihin kohdistuvaa kuormitusta esimerkiksi ravinnevalumia ehkäisemällä ja vähentämällä.

- Ehkäistään happamista sulfaattimaista aiheutuvia haittoja huomioimalla ne kaikessa riskejä aiheuttavassa maankäytössä ja jatketaan sulfaattimaiden riskikartoituksia.
- Toteutetaan tulvariskiä vähentäviä toimenpiteitä ja varaudutaan ilmastonmuutokseen.
- Ylläpidetään pohjavesien hyvää tilaa edistämällä suojelusuunnitelmien laatimista ja tilan seurantaan sekä ohjaamalla uudet riskitoiminnot pohjavesialueiden ulkopuolelle.
- Tehostetaan vesiensuojelun toimenpiteisiin liittyvää neuvontaa maanomistajille ja toiminnanharjoittajille.
- Kehitetään ekologisesti kestävää vesistöjen virkistyskäyttöä.

Tarjotaan monipuolisia asumisen vaihtoehtoja ja puitteet erilaisille elämäntyylyille

- Panostetaan sekä vaikuttavaan kaupunkikehittämiseen että maaseudun elinvoimaan.
- Tarjotaan maakuntakeskuksessa Seinäjoella houkutteleva kaupunkimaisen asumisen vaihtoehto ja palveluja kaupunkikulttuuria arvostaville.
- Varmistetaan mahdollisuus valita asuinpaikka eri puolilta maakuntaa taajamissa ja kylissä. Hyödynnetään monipaikkaisen asumisen mahdollisuudet.
- Huomioidaan asumisen ja muiden yhteiskunnan toimintojen suunnittelussa ja rakentamisessa luonnonarvot ja kulttuuriarvot. Haetaan tasapainoista kehitystä luonnon monimuotoisuuden ehdoilla ja aluerakennetta eheyttämällä.
- Tarjotaan yhteisöllisiä, tiivistyviä asuinalueita ja vahvistetaan kylien kehittämistä.

2.3 Sujuva ja saavutettava arki

Etelä-Pohjanmaa on edelleen melko hajautuneen asutusrakenteen maakunta. Myös yritystoimintaa ja siihen liittyviä keskittymiä sijaitsee maakunnan eri puolilla. Liikkumistarpeet ovat siten suuret. Maakunnan liikenteellinen asema on kaksijakoinen. Etelä-Pohjanmaa sijainti on erinomainen valtakunnallisten pääväylien varrella, mutta alemman asteista tieverkkoa uhkaa rapautuminen. Nopean kiinteän laajakaistan saatavuus on maakunnista kaikkein heikoin. Nopeilla yhteyksillä yritystoiminnalle luodaan kehittymisen mahdollisuuksia. Nopeat verkkoyhteydet myös houkuttelevat ihmisiä asumaan ja muuttamaan

maakuntaan, mikä on merkittävää maaseutumaisen alueen elinvoiman sekä veto- ja pitovoiman kannalta.

Toimenpiteet:

Parannetaan tietoliikenneyhteyksien tarjontaa niin, että riittävän tasoiset yhteydet ovat kaikkien saavutettavissa. Edistetään kiinteän valokuituverkon rakentamista mahdollisimman kattavaksi.

- Laaditaan Etelä-Pohjanmaalle tietoliikennetiekartta.
- Välitetään kunnille tietoa tietoliikenneyhteyksien edistämisestä.
- Hyödynnetään käytettävissä olevat hanke- ja investointirahoitukset täysimääräisesti.
- Tuodaan yhteen ja aktivoidaan eri tahoja ja toimijoita.

Varmistetaan laadukkaat ja sujuvat liikenneyhteydet maakunnan asukkaille, elinkeinoelämälle, maakuntaan saapuvalle ja sieltä lähtevälle liikenteelle.

- Edistetään suunnitelmien ja investointien toteutumista Etelä-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. www.epliitto.fi/ljs.
 - o Kehitetään liikenneverkkoja ja liikenteen palveluita kehityskäytävittäin (Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava, Vaasa–Seinäjoki–Jyväskylä ja Tampere–Kurikka–Vaasa).
 - o Kehitetään päärataa osana Euroopan laajuista liikenneverkkoa (TEN-T-ydinverkkokäytävä).
 - o Turvataan alemman tieverkon toimivuus.
 - o Kehitetään matkaketjuja sekä kävelyn ja pyöräilyn edellytyksiä.
 - o Kehitetään ja edistetään kestäviä ja käyttäjäystävällisiä liikkumisen palveluita sekä digitaalisia palveluja.
- Edistetään Seinäjoen asemaa EU:n TEN-T-verkon henkilö- ja tavaraliikenteen logistisena solmupisteenä.
 - o Edistetään Seinäjoen lentoaseman rahtilogistiikkakeskuksen rakentumista sekä ekologisen mallilentokentän teknologiapilotointeja ja niihin liittyviä investointeja.
 - o Edistetään Seinäjoen aseman seudun kehittämistä tavara- ja henkilöratapihan sekä asema-alueen liikennejärjestelyiden osalta.
- Edistetään liikenneturvallisuuden parantamista valtakunnallisten ja EU:n tavoitteiden mukaisesti.

- Tehdään liikennejärjestelmän kehittämistyötä naapurimaakuntien sekä Länsi-Suomen liittojen kanssa.

Huolehditaan laadukkaiden palveluiden saatavuudesta ja saavutettavuudesta koko maakunnassa

- Huolehditaan lapsiperheiden, nuorten, aikuisten ja ikääntyvien palveluista. Olennaista on resurssien oikea-aikainen ja vaikuttava kohdentaminen.
- Edistetään palveluiden uusia tuottamistapoja ja niiden käyttöönottoa (muun muassa digitaalisia palveluita ja liikkuvia palveluita).
- Edistetään laadukkaiden, kustannustehokkaiden ja asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistä kehittämistä maakunnassa.
- Jatketaan ja kehitetään moniammatillista asiakaspalveluyhteistyötä yksilölliset palvelutarpeet huomioiden.

2.4 Korkea elämänlaatu ja hyvinvoinnin vahvistaminen

Yksinäisyys on Etelä-Pohjanmaalla yksi suurimpia hyvinvointia heikentäviä tekijöitä. Pandemia-aika rajoituksineen on lisännyt erityisesti ikääntyneiden yksinäisyyttä ja pahentanut varsinkin nuorten kokemaa syrjäytymistä ja mielenterveysongelmia.

Toimenpiteet:

Varmistetaan nuorille edellytykset hyvään elämään ja valoisaan tulevaisuuteen

- Kuullaan nuorten näkemyksiä ja ajatuksia, osallistetaan nuoria heitä itseään koskevaan ja kaikkeen päätöksentekoon.
- Tartutaan nopeasti pandemia-aikana kärjistyneisiin ongelmiin.
- Ehkäistään syrjäytymistä sekä vahvistetaan monialaista ja - ammatillista tukiverkkoa.
- Varmistetaan oppivelvollisuuden laajentuessa riittävä tuki ja ohjaus erilaisille opiskelijoille ja edistetään opintojen loppuun saattamista.
- Jatketaan Ohjaamo-toiminnan kehittämistä. Ohjaamo on paikka, josta nuoret saavat tukea erilaisissa elämäntilanteissa työhön, koulutukseen, hyvinvointiin ja arkeen liittyvissä asioissa.

Tuetaan ikääntyvien toimintakyvyn säilymistä ja täysipainoisen elämän mahdollisuuksia

- Tuetaan ikäihmisten mahdollisuuksia osallistua, toteuttaa itseään ja toimia omista lähtökohdistaan.
- Lisätään terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaavia palveluja, monialaista kuntoutusta ja erilaisia asumisen vaihtoehtoja.
- Kehitetään iäkkäiden ihmisten kotiin annettavien palvelujen määrää ja sisältöä.
- Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja kaikenikäisten omaishoitoa.
- Varmistetaan laadukas hoiva ja hoito.
- Arvostetaan ikääntyvien kokemustietoa ja lisätään sukupolvien välistä vuoropuhelua.

Lisätään kansalaisvaikuttamista sekä vahvistetaan järjestöjen roolia ja toimintamahdollisuuksia

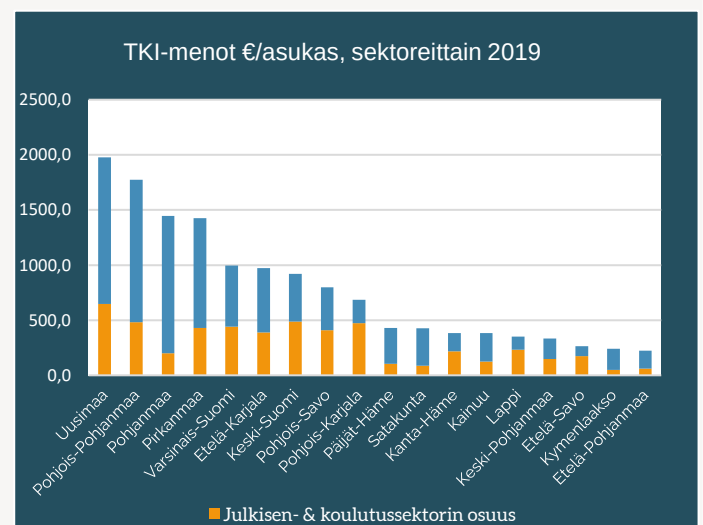
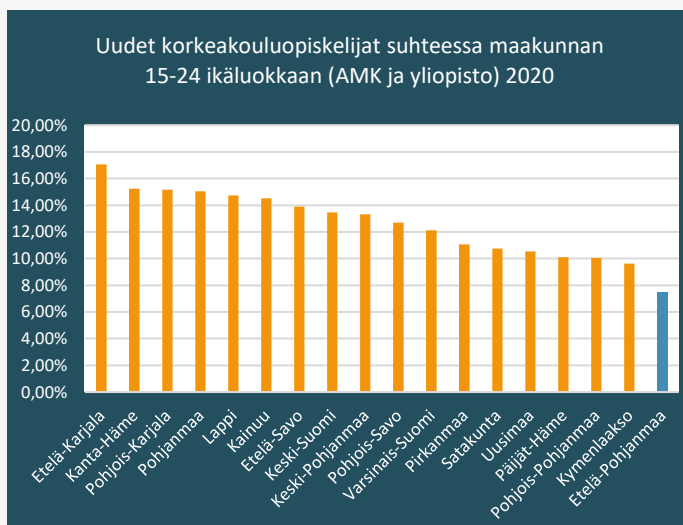
- Toimitaan kumppanuusperiaatteen mukaan siten, että järjestöt ovat tasapuolisina toimijoina julkisen ja yksityisen sektorin rinnalla.
- Vahvistetaan järjestöjen osaamista ja kehitetään uusia toimintamalleja.
- Kannustetaan vapaaehtoistoimintaan ja tarjotaan uudenlaisia osallistumisen tapoja.
- Tuetaan asukkaiden osallisuutta oman elinympäristön kehittämisessä.

Huomioidaan kulttuurin ja taiteen hyvinvointiulottuvuus erilaisten palveluiden suunnittelussa

- Lisätään monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä kulttuuri- ja taidetoimijoiden välillä.
- Luodaan uudenlaisia toimintakäytäntöjä sekä kumppanuuksia palveluiden tuottamiseksi.
- Lisätään kokemuksellisuutta sekä osallisuutta taiteen ja kulttuurin keinoin.
- Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta.

3 Älykäs ja taitava: Miten Etelä-Pohjanmaa pärjää kilpailussa osaamisen kasvattamisesta?

3.1 Nouseva osaamistaso ja laajeneva koulutustarjonta

Tulevina vuosina teknologinen kehitys jatkaa kiihtymistään, työelämä muuttuu ja osaamisvaatimukset tulevat kasvamaan. Kilpailu osaajista kasvaa samalla, kun työvoiman saatavuus on yksi maakunnan keskeisimmistä haasteista jo nyt. Osaamisesta on muodostumassa tärkein tuotantotekijä. Koulutustason nostaminen ja osaamisen vahvistaminen lisäävät alueen vetovoimaisuutta ja elinkeinoelämän kilpailukykyä.

Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden kannalta osaamistason nostaminen on ratkaisevan tärkeää, ja sitä on edistettävä määrätietoisesti niin oppilaitoksissa kuin elinkeinoelämässä. Tulevaisuuden osaamisvaatimuksiin vastaaminen edellyttää myös aitoa jatkuvan oppimisen järjestelmää.

Koulutuksen kehittämisen kannalta jatkuvan oppimisen merkitys tulee jatkossa vahvistumaan. Opintopoluissa on tunnistettava yksilön aiempi osaaminen entistä paremmin. Opiskelun joustavuus ja paikkariippumattomuuden kasvu tukevat alueellisesti tasapuolisen koulutustarjonnan säilyttämistä

Toimenpiteet:

Nostetaan Etelä-Pohjanmaan koulutustasoa ja vahvistetaan Seinäjoen asemaa korkeakoulukaupunkina

- Lisätään ammattikorkeakoulun osaamisen kärkeä koulutuksen karkkialojen tutkintoja ja rahoitusta.
- Kehitetään Seinäjoen yliopistokeskusta tutkimuspalvelujen lisäksi koulutuksen tarjoajana.
- Lisätään maisteritutkintojen määrää ja rahoitusta sekä avataan ylioppilaspohjaisia opintoväyliä kestävää kasvua tukeville aloille, joilla on erityistä osaajapulaa.
- Panostetaan opetuksen laatuun tavoitteena Suomen paras ammattikorkeakoulu ja yliopisto-opetus.
- Kehitetään digitaalista pedagogiikkaa, hybridioppimista ja oppimisympäristöjä, jotka parantavat koulutuksen saavutettavuutta ja opiskelijapohjan laajentamista.
- Pyritään digitaalisten oppimisympäristöjen avulla entistä syvempään kansainväliseen yhteistyöhön opiskelussa ja työelämälahtöisessä koulutuksessa.
- Kehitetään Seinäjoen korkeakoulukampuksen vetovoimaa ja Seinäjoen asemaa korkeakoulukaupunkina sekä huomioidaan maakuntakorkeakoulun rooli korkeakoulutoiminnassa.
- Lisätään koulutuksen sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan avoimuutta, mikä tuo korkeakoulujen osaamisen laajasti alueen käyttöön.

Edistetään toisen asteen koulutuksen saavutettavuutta ja laatua

- Panostetaan digitaalisten oppimisympäristöjen rakentamiseen. Digitaalinen opetus ja paikkariippumattomuus tukevat alueellisesti tasapuolisen koulutustarjonnan säilyttämistä.
- Varmistetaan toisen asteen koulutuksen fyysinen saavutettavuus maakunnassa.
- Investoidaan aktivoivaan ja mahdollistavaan koulutukseen sekä vahvistetaan uusia oppimisen tapoja.
- Syvennetään toisen asteen koulutuksen kansainvälistä yhteistyötä.
- Vahvistetaan yritysten ja oppilaitosten yhteistyötä opetuksessa ja opetusvälineiden kehittämisessä.
- Vahvistetaan opiskelijoiden ja opettajien työelämäntuntemusta.
- Edistetään koulutuksen työelämävastaavuutta ja kehitetään työpaikalla tapahtuvaa opiskelua.

Rakennetaan aito jatkuvan oppimisen järjestelmä

- Kehitetään eri oppilaitosten yhteistyönä digitaalisuuteen pohjautuva jatkuvan oppimisen palvelumalli, joka mahdollistaa opintotarjonnan laajentamisen ja monipuolisemman opiskeluympäristön.
- Laajennetaan työssä olevien mahdollisuuksia suorittaa korkeakoulututkinto tai toisen asteen tutkinto Etelä-Pohjanmaalla työn ohessa alueella asuen.
- Tarjotaan joustavia mahdollisuuksia työn ja opiskelun yhdistämiseen.
- Varmistetaan tarvelähtöinen oppiminen ja sen palvelut kaiken ikäisille tehokkaan opintoneuvonnan avulla.
- Mahdollistetaan osaamisen laajentaminen, täydentäminen ja syventäminen tutkinnon osia suorittamalla.
- Huomioidaan muunto- ja täydennyskoulutuksen tarpeet eri ammattialoilla.

3.2 Osaava työvoima ja laadukas työelämä

Tulevaisuuden työelämä edellyttää laadukasta ammatillista koulutusta ja elinkeinoelämän tarpeita vastaavaa korkeaa osaamista. Pienentyvät ikäluokat tuovat suuren haasteen toisen asteen koulutuksen kehittymiselle. Fyysisesti ja digitaalisesti saavutettava oppilaitosverkosto on turvattava, jotta joka puolella maakuntaa on koulutusta saatavilla.

Muuttoalttius on kaikkein korkein nuorissa ikäluokissa, minkä vuoksi nuorten integroiminen kotiseuduilleen ja uusien asukkaiden houkutteleminen maakunnan työmarkkinoille ovat keskeisiä tavoitteita. Nuorilla työttömillä on usein matala koulutus. Syrjäytymiskehityksen estämiseksi on tunnistettava yksilölliset tarpeet ja työllisyyden edistämiseksi on vahvistettava työnhakijoiden osaamista.

Kansainvälisen yhteistyöhön on panostettava ja vahvistettava Etelä-Pohjanmaan kansainvälisen työvoiman ja kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointia. Yritysten ja oppilaitosten yhteistyön kehittäminen antaa mahdollisuudet yrityksille päästä kiinni tuoreeseen osaamiseen sekä tutustua helposti ja kustannustehokkaasti potentiaalsiin uusiin työntekijöihin.

Maakuntaohjelmakauden haasteet liittyvät osaavan työvoiman riittävyyteen. Työvoiman saatavuudesta kilpaillaan maakunnan sisällä, valtakunnallisesti ja globaalisti. Etelä-Pohjanmaa tarvitsee lyhyen ja pitkän aikavälin toimintasuunnitelman, jolla turvataan osaavan työvoiman saatavuus.

Toimenpiteet:

Panostetaan monipuolisesti eri-ikäisten osaamistason nostamiseen

- Tehostetaan yritys- ja koulutusyhteistyötä esimerkiksi oppisopimuksia hyödyntäen.
- Tarjotaan nuorille mahdollisuus kiinnittyä työelämään ja saada realistinen kuva nykyaikaisesta työelämästä. Kannustetaan työnantajia harjoittelupaikkojen tarjoamiseen.
- Tuetaan ja kasvatetaan nuorten yrittäjyyttä ja yrittäjyysidentiteettiä vahvistamalla yrittäjyyspolkua koulutuksesta yrittäjyyteen.
- Vahvistetaan nuorten tietoisuutta opiskelun ja työelämän mahdollisuuksista.
- Vahvistetaan työikäisten osaamista vastaamaan uudistuvan työelämän tarpeisiin.
- Otetaan ikäihmisten osaaminen hyötykäyttöön.
- Pyritään rakentamaan koulutusasteiden sisältöjä yhdistäviä kokonaisuuksia, uusia osaamissisältöjä sekä eri kohderyhmille räätälöityjä pedagogisia ratkaisuja.

Edistetään työllistymistä

- Tuetaan työnhakijan työllistymistä sekä kehitetään palvelumalleja, joissa asiakkaan tilanne ja palveluntarve huomioidaan yksilöllisesti.
- Edistetään työttömien työnhakijoiden työllistymistä ja koulutukseen ohjautumista sekä tuodaan uusia ratkaisuja osaavan työvoiman saatavuuteen.
- Monipuolistetaan alueen työmarkkinoista välittyvää kuvaa maakunnan ulkopuolelle osaajapulaan vastaamiseksi ja tehdään näkyviksi alueen työmahdollisuuksia.
- Suunnataan työvoimapolitiittisia toimia tehokkaasti erityisesti nuorten työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisemiseen.
- Tehostetaan osatyökykyisten työllistymistä tukevia palveluja.
- Panostetaan rakennemuutosaloilla olevien henkilöiden osaamistarpeiden tunnistamiseen ja heidän työllistymiseensä.
- Toteutetaan nuorten ja osatyökykyisten työllistymiseen tähtääviä kampanjoita.
- Hyödynnetään Ohjaamoja nuorten työllistämisessä ja rekrytointikanavina.
- Vahvistetaan tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluilla eri kohderyhmien tavoittamista työssä ja sen ulkopuolella.

- Nopeutetaan työikäisten työllistymistä mm. täydennyskoulutuksen keinoin. Työtä ja koulutusta tulee sovittaa yhteen.
- Kehitetään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä työllistymisen tueksi.

Edistetään ulkomaisen työvoiman rekrytointia

- Varmistetaan, että jokainen opiskelija löytää opintoihin kuuluvan työharjoittelupaikan.
- Edistetään kansainvälisten harjoittelijoiden rekrytointia alueen työnantajien keskuudessa.
- Vahvistetaan kansallisesti ja kansainvälisesti alueen ja yritysten houkuttelevuutta potentiaalisten rekrytoitavien keskuudessa.
- Luodaan toimintamalleja ulkomaisen työvoiman rekrytoimiseksi eri toimialoille.
- Edistetään maahanmuuttajien asettautumista alueelle.

Kehitetään laadukasta työelämää

- Huomioidaan hyvä työelämän laatu yritysten ja muiden organisaatioiden brändinä ja houkuttelevuustekijänä. Työelämän laatu on osa työpaikan tuloksellisuutta.
- Toimitaan edelläkävijöinä joustavien työnteon mallien kehittämisessä.
- Panostetaan työelämän laatuun ja kohdellaan henkilöstöä arvostavasti.
- Kehitetään organisaatioita, niiden tuotteita, palveluja, tuottamistapoja ja toimintatapoja yhteistyössä koko henkilöstön kanssa.
- Luodaan avoin ja keskusteleva organisaatiokulttuuri sekä tuetaan työntekijöiden aloitteellisuutta.

3.3 Vahvistuvat innovaatioekosysteemit (Smart lakeus)

Yliopistokeskus ja EPANET-professuurit muodostavat yhdessä Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa maakunnan julkisesti rahoitetun tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kovan ytimen. Keskeisiä toimijoita ovat myös toisen asteen ammatilliset oppilaitokset, tutkimuslaitokset, yritykset ja sairaanhoitopiiri.

Uudistumisen kannalta olennaisia ovat yritysten valmiudet ja mahdollisuudet panostaa muutokseen sekä kehitystä tukevat palvelut ja verkostot. Tärkeää olisi synnyttää sellaisia rakenteita ja verkostoja maakunnallisten toimijoiden

yhteenliittymille, jotka voivat luoda entistä paremmat edellytykset uudistumiselle, innovaatioiden tuottamiselle, soveltamiselle ja yritysten kasvulle.

On tärkeä tunnistaa maakunnassa jo olevien yritysten yhteenliittymiä, niin syntyvaiheessa olevia kuin vakiintuneita ekosysteemejä. Julkinen sektori voi tarjota monipuolista tukea eri kehitysvaiheissa oleville liiketoiminta- ja yritysekosysteemeille sekä lisätä vuorovaikutusta eri toimijoiden välille esimerkiksi luomalla yhteistyö-, innovaatio- tai kokeilualustoja.

Toimenpiteet:

Toteutetaan eteläpohjalaisen innovaatiotoiminnan tasokorotus

- Kehitetään Epanetin seuraava vaihe. Vahvistetaan maakunnassa toimivia tutkimusryhmiä ja niiden laadukasta tutkimusta yhteistyössä pääkampusten kanssa. Hakeudutaan kansainvälisiin yhteistyöverkostoihin ja tutkimusrahoituksen yhä aktiivisemmin.
- Tunnistetaan eri kehitysvaiheen ekosysteemejä, tuetaan niiden kehitystä ja kasvua.
- Panostetaan vahvasti kansainväliseen yhteistyöhön tutkimuksessa, koulutuksessa ja osaajapulaan vastaamisessa.
- Parannetaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan kasvun edellytyksiä, vahvistetaan tutkimusyhteisöä ja kehitetään avoimia tutkimusympäristöjä.
- Hyödynnetään TKI-toiminnan kaupallistamisen mahdollisuuksia.
- Lisätään TKI-yhteistyössä mukana olevien organisaatioiden määrää ja tuetaan yrityksiä kehittämistyön organisoinnissa, markkinoinnin, myynnin ja logistiikan tehostamisessa sekä tuotannon kehittämisessä.
- Synnytetään uusia ja vahvistetaan jo toimivia alojen ja alueiden välisiä kumppanuuksia.
- Panostetaan ennakointiin, tiedontuotantoon ja tietojohdamiseen.

Kehitetään laadukkaita TKI- ja oppimisympäristöjä

- Rakennetaan ja kehitetään edelleen korkeakoulujen ja ammatillisen koulutuksen TKI-toimintaan liittyviä tutkimus-, simulaatio- ja oppimisympäristöjä sekä oppilaitosten ja yritysten TKI-toimintaa yhteen sitovia demonstraatio- ja pilottiympäristöjä. Edistetään niiden laajaa ja avointa hyödyntämistä.

- Investoidaan kone- ja tuotantotekniikan, ruoka-alan, teollisen internetin ja robotiikan sekä sote-alan laboratorioihin TKI-toiminnan vahvistamiseksi.
- Panostetaan demo- ja kokeilu ympäristöjen rakentamiseen erityisesti valmisteilla olevien eurooppalaisten EDIH-keskusten tueksi.
- Vahvistetaan elinkeinoelämä lähtöistä TKI-toimintatapaa.

Rakennetaan ruoka-alan digitaalisten teknologioiden kansallinen osaamiskeskus

- Kehitetään ruoka-alan opetusta sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa kansainvälisen tason innovaatioekosysteemiksi.
- Viedään älykkäitä teknologioita maatalolle ja ruokaketjun pk-yrityksiin.
- Tunnistetaan ja hyödynnetään ruoka-alan kasvupotentiaali liiketoiminnan kehittämisessä.
- Lisätään ruokatoimialan ennakoluulotonta yhteistyötä sekä haetaan ruokaketjun arvonlisäyksen nousua ja teknologiaviennin liikevaihdon kasvua.

Edistetään Seinäjoen ekosysteemisopimuksen sisältöjä ja asemaa osana kansallisia kasvukeskuksia

- Vahvistetaan ja monipuolistetaan ruokainnovaatioekosysteemiä elävöittäen sen toimijakenttää sekä keskinäisiä suhteita alueellisessa, kansallisessa ja kansainvälisessä viitekehyksessä.
- Edistetään yritysten uusien liiketoimintamahdollisuuksien hahmottamista, osaamista sekä aktiivista roolia osana ruokaekosysteemiä ja sen kestävyysmuutosta.
- Vahvistetaan sekä yksityisten että julkisten tulevaisuusinvestointien ja yritysten välistä yhteyttä liiketoiminnan kasvun ja uudistumisen alustana.
- Edistetään monialaisen, valmistavan teollisuuden yritysten kilpailukykyä, digitalisaatiota ja tuotannon tehokkuutta tukevan liiketoiminta- ja innovaatioekosysteemin syntymistä.
- Edistetään ekologistia logistisia ratkaisuja siten, että ne tukevat yritysten kestävästä liiketoiminnan kasvua.
- Lisätään dynaamista ja uusiutuvaa liiketoiminta-/yrityskulttuuria, uuden liiketoiminnan ja liiketoimintamallien syntyä sekä yritysten muutosten ennakoitavuutta.

3.4 Kansainvälinen verkottuminen (Smart lakeus)

Etelä-Pohjanmaalla on viime vuosina vahvistettu yhteyksiä kansainvälisiin kumppaneihin ja verkostoihin, mutta yhteistyö on toistaiseksi vain harvojen toimijoiden käsissä. Kansainvälinen verkottuminen vaatii laajamittaista tukea,

uusien toimijoiden aktivointia ja motivointia, alueellista yhteistyötä sekä sitoutumisen vahvistamista. Olennaista on viestiä kansainvälisen verkottumisen tuloksista, hyödyistä ja lisäarvosta.

Toimenpiteet:

Vahvistetaan eteläpohjalaisten toimijoiden roolia olemassa olevissa kansainvälisissä verkostoissa

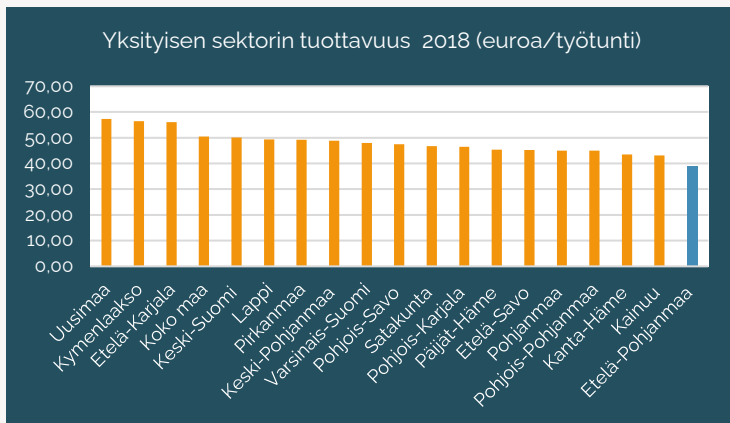
- Luodaan uusia kumppanuuksia erityisesti elinkeinoelämän ja älykkään erikoistumisen painoaloilla.
- Vahvistetaan roolia verkostoissa, jotka liittyvät tutkimukseen, innovaatiotoimintaan, koulutukseen sekä keskeisiin elinkeinoaloihin, kuten:
 - o elintarvikealan verkostot (Smart Specialisation - teemaverkostot, ERIAFF),
 - o terveysteknologian verkostot (ECHAlliance - ekosysteemiverkosto, eHealth for Regions,)
 - o digitalisaation edistämisen verkostot (ERNACT, EDIH-yhteistyö),
 - o yritystoiminnan kansainvälistämisen ja viennin verkostot (EEN, kansallisten kauppakamareiden ICC, kahdenväliset kauppakamarit - erityisesti Suomi-Ruotsi, Suomi-Venäjä ja Suomi-Saksa, Viexpo, Snow Panda Education and Research SERC),
 - o koulutuksen kehittämisen ja osaamisen viennin verkostot (European Universities Initiative, EfVET, FLEN, Education Finland)
 - o eri toimialojen innovaatioverkostot (EIT Food, EIT Digital, EIT Manufacturing)
- Yhdistetään maakunnallisten toimijoiden voimat toimijapohjan laajentamiseksi ja painoarvon lisäämiseksi kansainvälisellä toimintakentällä.
- Elvytetään toimintaa kansainvälisissä verkostoissa koronapandemian jälkeen.

Hakeudutaan ja kiinnitytään uusiin verkostoihin

- Luodaan uusia kumppanuuksia erityisesti elinkeinoelämän ja älykkään erikoistumisen painoaloilla.

- Rohkaistaan etenkin uusia kehittäjätoimijoita aloitteellisuuteen eurooppalaisten rahoitusohjelmien hyödyntämisessä ja verkostoitumaan niiden tuella tehtävän yhteistyön puitteissa.
- Kannustetaan alueen kokeneita toimijoita hyödyntämään ristiin olemassa olevia verkostojaan ja auttamaan synergiahyötyjen kautta uusien verkostojen muodostumista.
- Tuetaan kokeneita toimijoita ottamaan edelläkävijärooleja uusien verkostojen luomisessa ja uusiin verkostoihin liittymisessä.

4 Joustava ja kestävä: Miten Etelä-Pohjanmaa uudistuu ja vahvistaa iskukykyään?

4.1 Ilmastoviisas Etelä-Pohjanmaa (Smart lakeus)

Hiilineutraali Suomi 2035 -tavoitteen saavuttaminen vaatii merkittäviä ja nopeita energiasektorin ja liikenteen päästövähennystoimia, mutta myös maankäyttösektorin päästöjen vähentämistä sekä hiilinielujen ja -varastojen vahvistamista.

Suomen kansallisessa kiertotalouden strategisessa ohjelmassa on asetettu vuoteen 2035 ulottuvat tavoitteet koskien primääriraaka-aineiden ja materiaalien kulutuksen vähentämistä sekä resurssien tuottavuuden ja kiertotalousasteen kasvattamista.

Tavoitteet koskevat myös Etelä-Pohjanmaata, jossa kasvihuonepäästöt asukasta kohden ovat tällä hetkellä maakunnista suurimmat ja kiertotalousaste on edelleen matala. Etelä-Pohjanmaan energiantuotantojärjestelmä tulee lähivuosina muuttumaan mm. turpeen energiakäytön vähenemisen ja yhteiskunnan sähköistymisen myötä.

Toimenpiteet:

Toimitaan ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja edistetään ilmastomuutokseen sopeutumista

- Vahvistetaan maakunnan ilmastoasiantuntemusta sekä ylläpidetään ajantasaista tilannekuvaa ja tietoja Etelä-Pohjanmaalle sopivista ilmastotoimista.
- Lisätään ymmärrystä ja osaamista kiertotalouden hyödyistä ja mahdollisuuksista sekä tuetaan kiertotalouteen siirtymistä eri sektoreilla.
- Sitoutetaan julkisyhteisöjä ja elinkeinoelämää laajasti maakunnan yhteisen ilmasto- ja kiertotaloustiekartan toimeenpanoon ja tuetaan niiden ilmastoratkaisuja sekä julkisia hankintoja vihreän siirtymän edistäjänä.
- Jatketaan ilmastotoimien ja kiertotalousajattelun jalkauttamista kaikille yhteiskunnan sektoreille.
- Ennakoidaan, varaudutaan ja sopeutetaan toimintaa ilmastomuutoksen vaikutusten mukaan (myrskytuhot, tulvat, ravinnehuuhtoutumat, satovahingot, hyönteistuhot).
- Edistetään lähiruoan ja -palvelujen käyttöä ja huomioidaan tämä päätöksenteossa.
- Edistetään puurakentamista niin, että Etelä-Pohjanmaa saavuttaa Ympäristöministeriön asettamat julkisen puurakentamisen tavoitteet.

Edistetään hallittua siirtymistä kestäväan energiantuotantoon

- Vauhditetaan uusiutuvien ja päästöttömien energiantuotantotapojen käyttöönottoa. Hyödynnetään uusia teknologisia ratkaisuja ja innovaatioita.
- Tuetaan päästöttömään energiantuotantojärjestelmään siirtymistä lisäämällä kestävää bioenergian tuotantoa, ottamalla käyttöön polttoon perustumattomia energiantuotantomuotoja sekä kierrättämällä energiaa esimerkiksi hukkalämpöä hyödyntämällä.
- Edistetään kaukolämmön hiilineutraalia tuotantoa sekä kiinteistökohtaisia, energiaa säästäviä ja päästötöntä energiaa hyödyntäviä energiaratkaisuja.
- Kehitetään tarvittavaa uutta energiainfrastruktuuria, kuten latauspisteitä, biokaasun jakeluasemia, energiansiirtoverkkoja ja energiavarastoja sekä valmistaudutaan vetytalouden kehittymiseen.
- Luodaan edellytyksiä biokaasutuotannon lisääntymiselle myös hajautetuissa pienemmän kokoluokan laitoksissa esimerkiksi maatilojen yhteydessä. Edistetään biokaasun liikennekäyttöä.
- Kehitetään älykkäitä ja vähäpäästöisiä liikkumisen innovaatioita ja digitalisaatiota.
- Edistetään energia-alan sektori-integraatiota ja älykkäitä energiajärjestelmiä erityisesti maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa siten, että uusiutuvan energian tuotannon ja kulutuksen vaihteluita voidaan tasata.

Edistetään maankäyttösektorin ilmastoviisaita toimia

- Edistetään maankäyttösektorin hiilidioksidipäästöjen selvitys- ja tutkimustyötä.
- Edistetään ilmastoviisaita ja luonnon monimuotoisuutta tukevia jälkikäyttömuotoja turvetuotannosta vapautuville alueille, ja kehitetään ympäristöystävällisempiä turvetuotantomenetelmiä.
- Lisätään tietoisuutta turvepeltojen ilmastovaikutuksista ja edistetään turvepeltojen ilmastopäästöjä vähentävien toimien ottamista käytäntöön (mm. pohjavesien pinnan nosto, kasvipeitteisyyden lisääminen, muokkauksen vähentäminen).
- Vahvistetaan metsien hiilensidontaa alueen metsänhoidon tasoa nostamalla.
- Edistetään sellaisten suometsien käsittelytapojen ja toimintamallien käyttöönottoa, jotka tukevat suometsien ilmasto- ja vesistövaikutusten vähentämistä.

4.2 Elinkeinopainoalojen vahvistaminen (Smart lakeus)

4.2.1 Kestävä ruokaekosysteemi ja biotalouden uudet ratkaisut

Etelä-Pohjanmaalla on keskeinen rooli Suomen ruokaosaamisen ja -vakauden ylläpitäjänä. Alueella on kansallisesti merkittävä ruoka-alan ja -teollisuuden keskittymä. Se pitää sisällään kaikki ketjun vaiheet ja osapuolet alkutuotannosta, jalostavasta teollisuudesta ja teknologisista ratkaisuista kuluttajakäyttäytymiseen. Ruoka-alan vahvuutena Etelä-Pohjanmaalla ovat tuotannon laadunhallinta, jäljitettävyyden, turvallisuus, puhtaus ja palveluratkaisut.

Etelä-Pohjanmaalla on potentiaalia ja raaka-aineita biotalouden vahvistamiseen ja bioenergian tuotantoon. Tyypillistä maakunnalle on laaja metsäenergian käyttö maatiloilla ja lämpöyrittäjäyryskohteiden suuri määrä. Puuperäistä polttoainetta käyttävät myös suuremmat laitokset, ja raaka-ainetta kuljetetaan maakunnan ulkopuolelle. Jatkossa puuraaka-aineen käyttö on pitkäkestoisempaa ja esimerkiksi puurakentamiseen edistämiseen liittyen on potentiaalia ja yritystoimintaa.

Toimenpiteet

- Vahvistetaan ruokaketjun sisäistä yhteistyötä ja tiedon vaihtoa.
- Edistetään vihreään siirtymään liittyviä kestävyysinvestointeja.

- Hyödynnetään ekologisen siirtymän innovaatiopotentiaali (vähähiilisyys, monimuotoisuus) ruoka-alalla ja biotaloudessa.
- Kehitetään ja hyödynnetään uutta teknologiaa ja digitaalisia järjestelmiä ja ratkaisuja. Huomioidaan toimialojen rajapintojen innovaatiopotentiaali.
- Kehitetään biotalouden uusia ratkaisuja ja korkean lisäarvon tuotteita.
- Parannetaan kuluttajatuntemusta ja lisätään kuluttajalähtöisyyttä ruoka-alan tuotekehityksessä. Kehitetään ja hyödynnetään Ruokaprovinssi-brändiä ja sen tunnettuutta.
- Vahvistetaan ruokajärjestelmien asiantuntijapalveluita.
- Vahvistetaan eteläpohjalaisten elintarvikeosaajien huippuosaamista ruokaturvallisuuden ja elintarvikeketjun jäljitettävyydessä.
- Kehitetään korkeatasoisia ratkaisuja biotalouden globaaleihin haasteisiin sekä tarjotaan ratkaisuja ilmasto- ja ympäristökysymyksiin. Huomioidaan kestävyys- ja huoltovarmuusnäkökulmat.
- Toteutetaan alueellisen metsäohjelman mukaisia toimenpiteitä (kokonaiskestävä metsätalous, tutkimukseen ja näyttöihin perustuva metsänhoito, suometsien kokonaiskestävä käyttö, fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen puuperäisillä materiaaleilla tuotteissa ja polttoaineissa).

4.2.2 Älykkäät teknologiat

Koneiden, laitteiden ja metallituotteiden valmistus ja puutuoteteollisuus ovat ruokateollisuuden ohella maakunnan vahvimpia teollisuuden aloja. Maakunnassa on vahvoja osaamiskeskittyymiä ja erikoistuneita teollisuuden keskittyymiä mm. agroteknologian, metallirakentamisen, metallin työstökoneiden, sekä nosto- ja siirtolaitteiden osalta. Maakunnassa on lisäksi huomattavaa terveys- ja hyvinvointiteknologian osaamista. Älykkyys ja datan määrä lisääntyvät kaikissa järjestelmissä. Uudistuminen edellyttää osaamisintensiivisyyden, digitalisaation ja palvelujen tuotannon lisäämistä energiatehokkuus-, automaatio-, keinoäly-, konenäkö- ja ohjelmistotuotantoasioissa.

Älykkäät teknologiat läpileikkaavat Etelä-Pohjanmaan elinkeinoelämän toimialat. Uusimman teknologian hyödyntäminen ja älykkäät ratkaisut ovat tuottavuuden kasvun kannalta keskeisiä, niin rakentamisessa, kone- ja metallituoteteollisuudessa, terveys- ja hyvinvointialalla kuin ruoka-alalla. Etelä-Pohjanmaalla tuottavuus on matala, mutta maakunnassa on huomattava potentiaali muutokselle elinkeinorakenteen uudistumisen myötä.

Toimenpiteet

- Edistetään valmistavan teollisuuden uudistamista
 - o Edistetään teollisuuden uudistamisen merkittäviä kestävyysinvestointeja koskien kone- ja metallituoteteollisuuden, elintarviketeollisuuden, puutuoteteollisuuden sekä rakennusteollisuuden kestäväää uudistamista.
 - o Tuetaan yritysten liiketoimintaprosessien kehittämistä ja toimia, joilla on mahdollista käynnistää uusien teknologioiden käyttöönottoprosesseja yrityksissä sekä vahvistaa digitalisaatiota, automaatiota, tekoälyn ja lohkoketjuteknologian soveltamista ja energiatehokkuutta.
 - o Kehitetään ja toteutetaan Länsi-Suomen laajaa valmistavan teollisuuden uudistamisohjelmaa Sustainable Industry X (SIX) ja siihen liittyvää eurooppalaista digitalisaatio-ohjelmaa. Luodaan palvelupolkuja alueen yrityksille aina matalan kynnyksen kehitystyöstä vaativampiin ja maksullisiin kehityspalveluihin.
- Kehitetään älykkäitä ja tehokkaita logistisia järjestelmiä (mm. sähkölentokoneet, droonilogistiikka) sekä liikennepalveluita
- Edistetään älykkäitä asiakaspalvelu- ja logistiikkajärjestelmiä
- Vahvistetaan digitalisaatiota ja luodaan uusia toimintamalleja palvelujen tuotannossa.

4.2.3 Hyvinvointi- ja elämystalous

Etelä-Pohjanmaalla on vahvaa terveys- ja hyvinvointialan osaamista mm. teknologian soveltamisessa.

Matkailuala on kasvattanut merkitystään ja maakunnassa on useita houkuttelevia matkailukohteita sekä omaleimaista tarjontaa. Kuitenkin erityisesti muista maista tulevat matkailijat tuntevat Etelä-Pohjanmaan vielä huonosti matkailukohteena. Pandemia-aikana kotimaanmatkailun merkitys on kasvanut. Rajoitusten aikanaan poistuessa on tärkeää pystyä edelleen tarjoamaan houkuttelevia kohteita niin suomalaisille kuin ulkomaisille matkailijoille.

Tapahtuma-ala on ollut maakunnan lippulaiva, ja toimialalle ovat muodostuneet pitkän työn tuloksena toimivat rakenteet ja tuotantotavat. Ala on kuitenkin pandemian takia vaikeuksissa ja vaatii selviytyäkseen erityisiä toimia.

Toimenpiteet

- Kehitetään ja hyödynnetään uusia terveys- ja hyvinvointiteknologian tuotteita, innovaatioita ja sovelluksia.
- Kehitetään uusia terveyttä ja hyvinvointia edistäviä palveluja.
- Kehitetään luovien alojen toimintaympäristöjä ja yrittäjyyttä.
- Vahvistetaan maakunnan asemaa tapahtumatuotantoalan keskittymänä ja varmistetaan tapahtumatuotantoalan osaamisen säilyminen ja alan elpyminen pandemian vaikutuksista.
- Lisätään eteläpohjalaisen matkailun tunnettuutta, vahvistetaan matkailukentän toimintaympäristöä, panostetaan matkailun kansainvälisyyteen, kestävyys- ja vastuullisuuteen sekä asiakaspolun digitalisointiin.
- Tuetaan kulttuurisia innovaatioita sekä edistetään digitalisaatiota kulttuurituotannossa.
- Vahvistetaan luovan alan innovaatioverkostoja ja luodaan välineitä niiden kehittämiseen ja kehityksen seurantaan.

4.3 Toimintatapojen uudistaminen (Smart lakeus)

Etelä-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian toimintatavat koskettavat laajasti maakunnan kaikkea elinkeinotoimintaa. Niiden tarkoitus on uudistaa, vahvistaa ja monipuolistaa maakunnan yritystoimintaa. Ratkaisuja tarvitaan etenkin tuottavuuden vahvistamiseen ja kasvuhaluuden virittämiseen.

4.3.1 Start up and Grow up! (Aloittavien ja kasvavien yritysten toimenpiteet)

- Tuetaan uutta yritystoimintaa ja vahvistetaan aloittavien yritysten palveluita.
- Kannustetaan yritysten kasvuun, osaamisintensiiviseen yrittäjyyteen, uudistumiseen ja kansainvälistymiseen. Kootaan kasvuyritysten palvelutarjotin sekä tarjotaan koulutusta kasvun, uudistumisen ja kansainvälistymisen tueksi.
- Edistetään laadukkaita omistajanvaihdospalveluita, yritysjärjestelyjä ja liiketoimintamalleja uudistumisen ja kasvun lähteenä.

- Vahvistetaan liiketoimintaosaamista sekä yritystoiminnan eri vaiheisiin liittyvää tutkimusta.
- Parannetaan uusien yritystoiminnan muotojen (esim. sivutoimi- ja kevytyrittäjyyden) edellytyksiä.
- Parannetaan riskirahoituksen saatavuutta Etelä-Pohjanmaalla
- Vahvistetaan eri kokoisten ja eri toimialojen yritysten keskinäistä yhteistyötä.

4.3.2 Circulate and Digitalise! (Kiertotalouden ja digitalisoinnin toimenpiteet)

- Tuetaan yritysten uudistamista ja osaamisen kasvattamista hiilineutraaliin talouteen siirtymisessä.
- Kehitetään vihreää siirtymää edistäviä, hiilineutraaleja ratkaisuja, kuten tuotteita, materiaaleja, palveluja ja tuotantomenetelmiä.
- Madalletaan ympäristöystävällisten toimintamallien käyttöönottoa.
- Parannetaan yritysten energiatehokkuutta mm. energiatehokkaita, ympäristöystävällisiä ja korkeamman jalostusasteen tuotteita, palveluita ja tuotantomenetelmiä kehittämällä.
- Hyödynnetään tuotannon sivuvirtoja eri toimialoilla ja parannetaan energia- ja materiaalitehokkuutta.
- Kehitetään vastuullisuusajattelua yrityksissä sekä hyödynnetään kestävä kehityksen ja ilmastovaikutusten hillitsemistoimien luomia mahdollisuuksia.
- Tunnistetaan yritysten liiketoiminnan ilmastovaikutuksia, niiden vähentämisen keinovalikoima ja sen tarkoituksenmukainen käyttöönotto.
- Kehitetään älyratkaisuja ja vähäpäästöisiä innovaatioita.
- Edistetään uusien teknologioiden käyttöä ja liiketaloudellista hyödyntämistä.
- Parannetaan yritysten digitalisaatiovalmiuksia erilaiset lähtötasot huomioiden.

4.3.3 Innovate and Renew! (Innovaatiot ja yritysten uudistamisen toimenpiteet)

- Kehitetään elinkeinoelämälähtöisiä innovaatiopalveluita.
- Monipuolistetaan elinkeinoelämää ja vahvistetaan maakunnan resilienssiä eli muutosjoustavuutta.

- Kehitetään toimialojen rajapinnoilla tapahtuvaa liiketoimintaa, mikä mahdollistaa mm. uudenlaisia digitaalisia palveluja ja liiketoimintamalleja.
- Kannustetaan ja tuetaan pk-yrityksiä tuotekehityksessä ja uusien tuotantomenetelmien ja teknologioiden käyttöönotossa.
- Uudistetaan yritystoimintaa ja muuta palvelutuotantoa palvelumuotoilun keinoin.
- Panostetaan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan tuottavuuden, kannattavuuden ja uudistumiskyvyn edistämiseksi.
- Kehitetään uusia tuotteita, palveluita ja haetaan uusia markkinoita huomioiden mm. TKI-toiminnan tulokset.
- Kytkeydytään uusiin, kasvaviin yritysklustereihin ja -verkostoihin (esim. Vaasan akkuklusteri).
- Uudistetaan julkisten hankintojen toimintamallia innovaatioiden edistämiseksi.
- Edistetään datataloutta ja hyödynnetään datan käyttöä liiketoiminnassa ja tuotekehityksessä.

4.3.4 Go Global! (Kansainvälistymistä edistävät toimenpiteet)

- Hyödynnetään kansainvälisiä verkostoja yritysten ja TKI-toimijoiden kansainvälistämisessä.
- Edistetään kansainvälisyyteen tähtääviä yrityskonsortioita ja kehitetään uusia kansainvälistymistä edistäviä toimintatapoja. Hyödynnetään kansainvälistä rahoitusta.
- Vahvistetaan ja tuetaan yritysten kansainvälistymisosaamista.
- Kehitetään yritysten kansainvälistämispalveluita.
- Edistetään maakunnan yritysten suoraa vientitoimintaa.
- Vahvistetaan Invest in -toimintaa.

5 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian vaikuttavuus ja seuranta

5.1 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian toteuttaminen ja rahoitus 2022-2025

Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian mukaisten toimenpiteiden edistämiseen on käytettävissä lukuisia kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusvälineitä. Kehittämisrahoituksesta osa on kohdennettu maakunnittain, osa on valtakunnallisesti tai kansainvälisesti kilpailtua rahoitusta.

Merkittäviä rahoituslähteitä maakuntaohjelman toteuttamisessa ovat valtion talousarvion kautta osoitettava rahoitus eri hallinnonaloilla sekä kuntien, muiden organisaatioiden ja yksityisten toimijoiden rahoitus.

Maakuntaohjelman 2022-2025 laatiminen osuu **EU-ohjelmakausien taitekohtaan**. Ohjelmakausien vaihtuminen käytännön kehittämistyössä tarkoittaa muutaman vuoden ajan kahden ohjelmakauden toteuttamista limittäin, kun käytössä on vielä edellisen kauden ohjelmarahoja, ja toisaalta käsillä on uuden kauden aloitus. Maaseudun kehittämisessä käyttöön on otettu erityinen siirtymäkauden rahoitus, sillä uuden CAP-kauden aloitus viivästyy vuoteen 2023.

COVID19-pandemian takia käytettävissä on maakuntaohjelmakauden alkuvuosina runsaasti erilaisia **kansallisia ja EU-sidonnaisia elvytysvaroja**. Kansallisesti on pyritty tarjoamaan akuuttia selviytymisrahoitusta korvaamaan yrityksille, kunnille, yhdistyksille ja muille toimijoille pandemian aiheuttamia vahinkoja ja menetyksiä. Merkittävä osa etenkin EU-osarahoitteisista elvytysvaroista kuitenkin katsoo pidemmälle ja pyrkii osaltaan uudistamaan taloutta, vauhdittamaan kilpailukykyä ja kehittämisinvestointeja sekä esimerkiksi lisäämään osaamistason nostoa, tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita.

Alueellisesti kohdennettu kehittämisrahoitus

Merkittäviä EU-ohjelmia maakuntaohjelmakaudella ovat Suomen CAP-suunnitelma 2023-2027 sekä alue- ja rakennepolitiikan ohjelma 2021-2027. Lisäksi käytettävissä on vaihtelevasti kansallista hankerahoitusta, jota maakunnan liitto voi myöntää pienimuotoisiin kehittämishankkeisiin. Alueellista

kehittämisrahoitusta yhteensovitetään ja koordinoidaan maakunnan yhteistyöryhmässä (MYR), joka aika ajoin käsittelee myös maakuntaan kohdentuneen kansainvälisen hankerahoituksen tilannekuvaa.

EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelma

Alue- ja rakennepolitiikan ohjelmasta käytetään nimeä Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. Ohjelma sisältää kolme rahastoa: rakennerahastot EAKR (Euroopan aluekehitysrahasto) ja ESR (Euroopan sosiaalirahasto) sekä uuden JTF-rahaston (oikeudenmukaisen siirtymän rahasto).

Euroopan aluekehitysrahaston ja Euroopan sosiaalirahaston välinen rahoituksen jako noudattaa komission ehdotusta, jonka mukaan Suomessa EAKR:n osuus on 59,5 % eli noin 884,5 miljoonaa euroa ja ESR+:n 40,5 % eli noin 602,4 miljoonaa euroa. Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston osuus on komission kullekin jäsenmaalle erikseen määrittelemä.

Kansalliset ja Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman strategiset tavoitteet sekä entistä vahvemmin myös älykkään erikoistumisen valinnat ohjaavat ohjelman toimeenpanoa. Rahoittajaviranomaisina toimivat maakunnan liitto ja ELY-keskus, joiden keskinäisestä rahanjaosta ja alueellisen rahoituksen painotuksista päätetään vuosittain alueellisessa rahoitussuunnitelmassa, jonka hyväksyy maakunnan yhteistyöryhmä (MYR).

EAKR-rahoituksella tuetaan tutkimus- ja innovointivalmiuksien parantamista ja kehittyneiden teknologioiden käyttöönottoa, digitalisaation vauhdittamista, pk-yritysten kasvun ja kilpailukyvyn parantamista, energiatehokkuustoimenpiteiden edistämistä ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä, ilmastonmuutokseen sopeutumista ja riskien ehkäisemistä sekä kiertotalouteen siirtymistä.

EAKR-toiminnalla tuetaan ilmastotavoitetta niin, että vähintään 35 % rahoituksesta kohdistuu ilmastotoimiin. EAKR-rahoituksesta 8 % käytetään kestäväan kaupunkikehittämiseen, joka Suomessa toteutuu 18 kaupungin tai kaupunkiseudun kanssa solmituilla ekosysteemisopimuksilla. Seinäjoki on edellisestä kaudesta poiketen nyt mukana erityisen kaupunkikehittämisen EAKR-rahoituksessa.

ESR-rahoituksen keskiössä ovat työnhakijoiden työllistyminen, työllistymistä tukevien palveluiden kehittäminen, jatkuva oppiminen ja joustavat koulutuspolut sekä niihin liittyvät palvelut, osaamisen ennakointi, työelämän kehittäminen,

ammattillisen liikkuvuuden ja kohtaannon edistäminen, yhtäläiset mahdollisuudet ja osallisuus sekä niihin liittyvät palvelut.

Vähintään 25 % ESR-varoista kohdennetaan sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden torjunnan toimiin.

Uusi **JTF-rahasto** on osa Euroopan komission oikeudenmukaisen siirtymän mekanismia. JTF-rahastosta voidaan myöntää tukea alueille ja toimialoille, joihin hiilineutraaliin yhteiskuntaan siirtyminen eniten vaikuttaa. Suomessa JTF-rahoitus keskittyy turpeen energiakäytöstä luopumiseen liittyviin vaikutuksiin. Etelä-Pohjanmaa merkittävänä turvemaakunta on yksi suurimmista JTF-rahoituksen saajista Suomessa.

JTF-rahastosta voidaan myöntää taloudellista tukea vain sellaisiin toimenpiteisiin, jotka sisältyvät alueellisiin siirtymäsuunnitelmiin. Etelä-Pohjanmaan JTF-suunnitelma on valmisteltu laajassa yhteistyössä. JTF-rahoitusta tulevat kansallisen rahoituslain ja yritystukilain nojalla myöntämään maakunnan liitto ja ELY-keskus. Tuettava toiminta voi liittyä yritystoiminnan ja osaamisen vahvistamiseen, turvemaiden kestävästä käytöstä edistämiseen, uusiutuvan energian tuotannon kasvattamiseen sekä elintarvikesektorin toimintaedellytysten turvaamiseen tilanteessa, jossa turpeen käyttö kasvu- ja kuiviketurpeena jatkossa oletettavasti tulee vähenemään merkittävästi.

Alueellinen alue- ja rakennepolitiikan rahoitus Etelä-Pohjanmaalla:

EAKR	
ESR	
JTF	

**) täydennetään, kun rahoitusratkaisu on saatu*

CAP-suunnitelma

CAP-suunnitelma sisältää maatalouden suorien tukien toimet ja sektoritoimet, joita rahoitetaan maataloustukirahastosta sekä maaseudun kehittämisen toimenpiteet, joita rahoitetaan maaseuturahastosta. Kehittämistoimenpiteet voivat sisältää investointeja sekä yhteistyö-, koulutus- ja tiedonvälityshankkeita. Osana kehittämistoimenpiteitä ovat myös yritystuet maaseudun yrityksille. Niillä

voidaan tukea aineellisia ja aineettomia investointeja, yritystoiminnan käynnistämistä, uusia yrittäjyyden muotoja tai omistajanvaihdoksia.

CAP-suunnitelmaa toimeenpannaan Etelä-Pohjanmaan alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman 2023–2027 ja paikallisten Leader-kehittämisstrategioiden suuntaviivojen mukaisesti.

[Kohti kestäväää tulevaisuutta - Etelä-Pohjanmaan alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma 2023-2027](#) on työstetty ELY-keskuksen vetovastuulla laajasti sidosryhmiä osallistaen. Kehittämissuunnitelman painopisteet ovat ruokaprovinssin kehittäminen, yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistäminen, maaseudun elinvoima ja asukkaiden hyvinvointi sekä maatalouden rakennekehityksen näkymät, päämäärät ja tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Kun CAP-kauden toimeenpano käynnistyy vasta vuonna 2023, ei rahoituksen jakautumisesta alueittain ole vielä tietoa. Joka tapauksessa tämänhetkisten kaavailujen mukaan yritystukiin tullaan ohjaamaan 50 % ja hanketukiin 50 % koko rahoituskauden julkisesta tuesta.

Paikalliset Leader-ryhmät, joita Etelä-Pohjanmaalla on toiminut neljä kappaletta, ovat ensi vaiheessa hakeneet Leader-statusta uudelle kaudelle keväällä 2021. Ryhmät valmistelevat omat kehittämisstrategiansa.

Maakuntien omaehtoisen kehittämisen rahoitus

Maakuntien omaehtoiseen kehittämiseen on viime vuosina kohdennettu vaihtelevasti kehittämisrahoitusta. Tyypillisesti keskimääräinen rahoitusvolyymi vuodessa on Etelä-Pohjanmaalla muutama satatuhatta euroa. Osa rahoituksesta on ollut laajempien kuin yhtä maakuntaa käsittävien verkostojen ja esimerkiksi seutukaupunkiverkoston hankkeiden tukemiseen tarkoitettua rahoitusta.

Maakunnallinen kehittämisrahoitus on suunnattu pienimuotoisiin aktivointi-, pilotointi- tai selvityshankkeisiin, ja rahoittajaviranomaisena toimii Etelä-Pohjanmaan liitto.

Kansallinen ja kansainvälinen rahoitus

Maakuntaohjelman kannalta keskeisiä määrärahoja ovat erityisesti toimintalinjaan 4 liittyvät perusväylänpidon ja alueellisten investointien rahoitus sekä väyläverkon kehittämishankkeet. Näiden rahoittamistarpeita ja priorisointia käsitellään maakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa.

Valtion talousarvion kautta rahoitetaan myös maakunnallisten osaamisrakenteisiin liittyvää kehittämistoimintaa (yliopistokeskus, ammattikorkeakoulu).

Yritysten, osaamisen ja tutkimuksen kannalta merkittäviä rahoitusvälineitä ovat alueellisten rahoitusohjelmien lisäksi esimerkiksi kansalliset Business Finlandin ja Finnveran sekä Sitran ja Suomen Akatemian rahoitus. Julkisen tutkimusrahoituksen hyödyntämisestä Etelä-Pohjanmaalla on edelleen tarpeen kasvattaa.

Hyvinvoinnin edistämisessä kehittämisrahoitusta tarjoavat esimerkiksi erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmat, kulttuurin ja taiteen rahastot ja säätiöt sekä Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA).

Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelmaan ja älykkään erikoistumisen ohjelmaan kirjattuja tavoitteita ja toimintoja on mahdollista toteuttaa myös kansainvälisellä rahoituksella ja kansainvälisellä yhteistyöllä. Alueellisen yhteistyön rahoitushakemuksissa jopa edellytetään kuvausta siitä, miten haettava rahoitus ja toteutettavat toiminnot edistävät maakuntaohjelman tai muun alueellisen kehittämisohjelman toteutumista ja liittyvät alueen älykkään erikoistumisen aloihin.

Kansainvälisellä kehittämisrahoituksella on mahdollista saavuttaa synergiaetuja, koska kansainvälisten hankkeiden innoittajina voivat olla kansallisten ja alueellisten hankkeiden tulokset, tai vastaavasti kansainvälisen hankkeen ideoita voidaan soveltaa alueellisesti tai kansallisesti rahoitettuun kehittämistoimintaan. Kansainvälisiä yhteistyö- ja rahoitusmahdollisuuksia löytyy lähes kaikkiin teemoihin ja eri kokoisiin projekteihin, mutta kilpailu niissä on kovaa ja menestyminen edellyttää vahvaa verkostoitumista, sitoutumista, aktiivisuutta ja tavoitteellisuutta.

Kansainvälinen kehittämisrahoitus täydentää kansallista ja alueellista rahoitusta etenkin tutkimuksen, kehittämistyön, innovaatiotoiminnan ja osaamisen vahvistamisessa, kokemusten jakamisessa ja verkostoitumisessa. Kansainvälistä yhteistyötä on Etelä-Pohjanmaalla lisätty ja vahvistettu, mikä näkyy esimerkiksi kansainvälisten hankkeiden määrän ja maakuntaan saadun rahoituksen yhteissumman kasvamisessa, mutta edelleenkin kansainvälisten hankkeiden piirissä toimivien organisaatioiden, yritysten, tutkijoiden ja kehittäjien määrää on varaa kasvattaa.

Alueellisen yhteistyön (Interreg) ohjelmista ohjelmakaudella 2021–2027 Etelä-Pohjanmaalla tärkeimpiä ovat Interreg Eurooppa-, Interreg Itämeri- sekä uusi pohjoisten alueiden Interreg Aurora -ohjelma. Erityisesti tutkimukseen, mutta myös yritystoiminnan kehittämiseen, resursseja on runsaasti tarjolla Horisontti Eurooppa -ohjelmassa. Erasmus+-ohjelman rahoitusta voidaan hakea koulutus-, nuoriso- ja urheiluhankkeisiin sekä henkilövaihtoihin. Etenkin kansalaisjärjestöille soveltuva Kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelma korvaa aiemman Kansalaisten Eurooppa -ohjelman. Luova Eurooppa 2021–2027 -ohjelma tukee audiovisuaalisen alan sekä kulttuurin ja luovien alojen eurooppalaista yhteistyötä. Euroopan unionin LIFE-ohjelma on ainoa yksinomaan ympäristölle, luonnonsuojeluun ja ilmastotoimiin kohdistuva EU-rahoitus. Lisäksi eteläpohjalaisten toimintaryhmien kanssa on mahdollista toteuttaa kansainvälisiä Leader-hankkeita, ja Pohjoismaiden ministerineuvoston Nordplus-ohjelmat tulevat pohjoismaisia koulutuksen yhteistyöhankkeita.

EU:n elvytysrahoitus

EU:n elpymisvälineen ohjelmia ovat

- elpymis- ja palautumistukiväline eli RRF (1,9 miljardia euroa)
- REACT-EU -väline (160 miljoonaa euroa)
- osa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) varoista (241 miljoonaa euroa)
- Horisontti Eurooppa -puiteohjelma (noin 110 miljoonaa euroa)
- Invest EU-ohjelma
- Maaseudun kehittämisen elvytysvarat (195 miljoonaa euroa)
- RescEU-valmiusvarasto (noin 43 miljoonaa euroa)

Suluissa olevat arviot ovat vuoden 2021 alussa tehtyjä arvioita siitä, miten paljon elpymisvälineen avustuksista tulee Suomeen.

Elpymisvälineen eri ohjelmien rahoitusta sovitetaan yhteen Suomen kestävän kasvun ohjelmassa. Valtiovarainministeriö on valmistellut ohjelmaa yhteistyössä muiden ministeriöiden, alueiden toimijoiden sekä elinkeinoelämän ja tutkimusalan kanssa, ja se on toimitettu komission tarkasteluun keväällä 2021.

Suomen kestävän kasvun ohjelma rakentuu neljälle pilarille:

- Vihreä siirtymä tukee talouden rakennemuutosta ja hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa
- Digitalisaation ja datatalouden avulla vahvistetaan tuottavuutta ja tuodaan palvelut kaikkien saataville

- Työllisyysasteen ja osaamistason nostaminen kestäväen kasvun vauhdittamiseksi
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden vahvistaminen ja kustannusvaikuttavuuden lisääminen.

Suurin osa kestäväen kasvun ohjelman rahoituksesta kohdistuu maakuntaohjelman alkupuolelle vuosille 2022–2023. Ylivoimaisesti suurin elpymisvälineistä on elpymis- ja palautumistukiväline (RRF), jonka arvioitu rahoitus Suomessa on 1,9 miljardia euroa (vuoden 2018 hinnoin). Käytännössä suuri osa rahoituksesta kanavoituu kansallisesti esimerkiksi Business Finlandin ja Suomen Akatemian rahoituksen kautta.

Elpymisvälineen REACT-EU-välineen ja maaseudun kehittämisen elpymisvarojen toimeenpano on järjestetty siten, että ne on liitetty osaksi kauden 2014–2020 EU-ohjelmia. Toimeenpano on jo alkanut, ja se jatkuu vuosina 2022–2023. REACT-EU-välineen rahoitusta Etelä-Pohjanmaalle kohdentui valtion vastinrahoitus mukaan laskien lähes 9 miljoonaa euroa, mikä on merkittävä lisäys päättymässä olevan rakennerahastokauden varoihin. Maaseuturahaston osuus Suomessa on 210 miljoonaa euroa, mutta sitä ei ole kohdennettu alueittain. Sekä rakennerahasto-ohjelman REACT-EU-rahoituksessa että maaseutuohjelman elpymisrahoituksessa painotetaan vahvasti vihreää siirtymää ja digitalisaatiota.

5.2 Maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian vaikuttavuustavoitteet ja mittarit

Maakuntaohjelman ja samassa yhteydessä älykkään erikoistumisen strategian yleistä vaikuttavuutta seurataan jäljempänä olevassa taulukossa olevilla pääindikaattoreilla. Niiden avulla saadaan yleiskuva kehitettävien teemojen tilanteesta ohjelmakauden kuluessa ja sen päätyttyä.

Pääindikaattorit		
Indikaattori	Uusin tieto	Tavoite 2025
Väkiluku	192 150	192 150
Työllisyysaste	76,0	77 %

TKI/asukas	217 €	265 €
BKT/asukas	32 977 €	37 000€
Sairastavuusindeksi	107,8	100,0
Kasvihuonekaasupäästöt	12,1 tCO ₂ e/asukas,	7,5 tCO ₂ e/asukas
Koulutustaso 25–34-v. (kaikki koulutusasteet)	89,2 %	90 %
Yritysdynamiikka (CDI-indeksi)	0,11	0,12

(Lähteet: Tilastokeskus, THL, SYKE)

Pääindikaattoreiden lisäksi erityisesti älykkään erikoistumisen vaikuttavuuden seuranta tapahtuu innovaatiotoiminnan tilannekuvatyön yhteydessä. Tilannekuva sisältää yritystoimintaa, työllisyyttä ja taloutta, korkeakoulutusta ja TKI-toimintaa sekä vihreää kasvua mittaavia indikaattoreita. Keskeistä tilannekuvassa on, että indikaattoreiden numeraalista tietoa analysoidaan niin, että voidaan muodostaa päätelmiä kehityksen suunnasta ja yhteiskunnallisten ilmiöiden vaikutuksista aluekehittämiseen.

Seurantatarkastelu tulee perustumaan lisäksi laajaan tilastoaineistoon, joka päivittyy ajantasaisesti Etelä-Pohjanmaan liiton ylläpitämällä sivustolla www.eplitto.fi/tilastot.

Seuranta täydentyy rahastoittain tehtävällä hankeseurannalla. Seurattavia rahastoja ovat EAKR, ESR, JTF ja maaseuturahasto. Seuranta tapahtuu kohdentamalla maakunnassa rahoitetut hankkeet maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian tavoitekokonaisuuksille.

Kumppanuusperiaatetta maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian seurannassa on tarkoitus toteuttaa muun muassa sidosryhmille kohdennettavalla barometrikyselyllä. Barometrikysymysten avulla selvitetään maakunnan keskeisten kehittäjätoimijoiden näkemyksiä ohjelman tavoitteiden saavuttamisesta, toteutuneista toimenpiteistä ja ohjelmaan kohdistuvista muutostarpeista. Kysely on tarkoitus toteuttaa vuosittain samansisältöisenä, jolloin saada vertailtavat tulokset ja nähdään kehityksen suunta pidemmällä tähtäimellä.

5.3 Laatimisprosessi

Maakuntaohjelmaa ja älykkään erikoistumisen strategiaa on valmisteltu yhteisessä prosessissa, joka yhdistyi saumattomasti pitkän tähtäimen maakuntasuunnitelman laadintaan. Synergiaan on pyritty myös ohjelman laadintavuonna käynnistyvän kokonaismaakuntakaavan uudistuksen ja sitä taustoittavan tavoitteiden ja painotusten pohdinnan kanssa.

Maakuntaohjelmaprosessia pohjustava ja taustoittava ennakkotyö

Vuoden 2020 alkupuoliskon aikana laadittiin Etelä-Pohjanmaan skenaariot vuoteen 2050. Ne ovat erityisesti maakuntasuunnitelman pohja-aineistoa, mutta vaikuttavat myös maakuntaohjelman linjauksiin.

Edellisen, vuosien 2018–2021 maakuntaohjelman lakisääteinen arviointi toteutettiin vertaisarviointina yhteistyössä Keski-Suomen, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Satakunnan maakuntien kanssa. Etelä-Pohjanmaan ohjelman pääarvioitsijoina toimivat Keski-Suomen liiton asiantuntijat. Arviointiraportissa saatu palaute ja suositukset pyrittiin huomioimaan uuden ohjelman valmistelussa ja sisällöissä.

Maakuntaohjelmaproessin vaiheet ja eteneminen

Maakuntahallitus päätti kokouksessaan 24.8.2020 käynnistää maakuntasuunnitelman, maakuntaohjelman ja älykkään erikoistuminen strategian laadinnan, hyväksyä osallistumis- ja arviointisuunnitelman ja asettaa sen nähtäville. Kuulutus julkaistiin Etelä-Pohjanmaan liiton ilmoitustaululla ja nettisivuilla.

Ohjelmaproessin ohjausryhmänä on toiminut maakunnallinen Tulevaisuusryhmä. Siinä ovat edustettuina laajasti maakunnan kehittäjätahot (korkeakoulutoimijat, ammatillisen koulutuksen toimijat, kunnat ja niiden elinkeinotoimet, sairaanhoitopiiri, elinkeinoelämän ja yritysten edustajat sekä ELY-keskus). Ryhmä on kokoontunut prosessin eri vaiheissa seitsemän kertaa käsittelemään ensin alustavia strategisia tavoitteita ja toimenpiteitä ja prosessin loppuvaiheessa ohjelmaluonnosta.

Työskentelyn käynnistämiseksi järjestettiin 2.10.2020 kaikille avoin webinaari, jonka otsikko oli: Mihin menet Etelä-Pohjanmaa? Webinaariin osallistui noin 70 henkilöä. Webinaarissa kerrottiin edellisen ohjelman vertaisarvioinnin evästyksiä

sekä taustoitettiin ohjelman laadintaa pohtimalla skenaarioiden ja ennakkoinnin merkitystä strategiatyössä. Lisäksi kuultiin aluekehittämisen valtakunnallisesta toimintamallista ja esiteltiin ohjelmaprosessin tulevia vaiheita.

Ohjelman sisällön tuottaminen ja työstäminen on tapahtunut neljässä laajassa ja osallistavassa työryhmässä. Kunkin ryhmän työskentely painottui löyhästi omaan teemaansa. Teemoja olivat elinkeinot ja TKI-toiminta, sivistys ja hyvinvointi, ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus sekä yhdyskuntakehitys ja yhteydet. Kaksi jälkimmäistä ryhmää tuotti näkemyksiä myös maakuntakaavan uudistamista varten. Työryhmien kokoonpanot muodostettiin niin, että niissä oli mukana edustus elinkeinoelämästä, tutkimus- ja koulutusorganisaatioista, kunnista ja kuntien kehittämissyhtiöistä, ELY-keskuksesta ja eri alojen järjestöistä.

Nuoria on osallistettu ja heidän näkemyksiään kuultu järjestämällä Unelmakökkä-kilpailu, jonka avulla haluttiin muodostaa kuva nuorten mielestä toivottavasta tulevaisuudesta ja siitä, millaisena he näkisivät omien unelmiensa Etelä-Pohjanmaan. Nuorten kädenjälkeä vahvistettiin vielä järjestämällä työpaja eteläpohjalaisten kuntien nuorisovaltuustojen edustajille.

Toukokuussa 2021 järjestettiin aluekehittämistilaisuuksia eri puolilla maakuntaa yhteistyössä ELY-keskuksen, Leader-ryhmien ja Etelä-Pohjanmaan liiton maakaavavalmistelijoiden kanssa. Niissä esiteltiin strategian alustavia linjauksia ja kartoitettiin alueiden näkemyksiä kehittämisen tavoitteista ja toimenpiteistä. Tilaisuuksia oli kaikkiaan seitsemän: Järviseutu (Alajärvi, Evijärvi, Lappajärvi, Soini, Vimpeli), Kuusiokunnat (Alavus, Kuortane, Soini Ähtäri), Suupohja (Isojoki, Karijoki, Kauhajoki, Teuva), Ilmajoki–Kurikka, Kauhava–Lapua, Isokyrö ja Seinäjoki. Tilaisuuksiin osallistui lähes 150 kuntien, oppilaitosten ja muiden kehittämisorganisaatioiden edustajaa.

Syksyllä 2021 järjestettiin vielä laaja, kaikille avoin webinaari, jossa alustavaa strategialuonnosta esiteltiin ja tarjottiin yleisölle mahdollisuus kommentointiin ja kysymyksiin. Tähän tilaisuuteen osallistui noin 115 henkilöä.

Maakunnan yhteistyöryhmä, maakuntahallitus ja maakuntavaltuusto sekä kuntajohtajat ovat evästäneet työskentelyä sekä käsitelleet ohjelmalinjauksia ja alustavia sisältöjä säännöllisesti prosessin kuluessa. Koska ohjelman hyväksyvä maakuntavaltuusto tulee olemaan kokoonpanoltaan uusi, valtuuston jäsenille järjestettiin perehdytys ja kommentointimahdollisuus ohjelman sisältöihin ennen hyväksymiskäsittelyä.

Kokouksessaan 27.9.2021 maakuntahallitus hyväksyi valmiin strategialuonnoksen ja maakuntaohjelman ympäristöselostuksen sekä päätti asettaa asiakirjat nähtäville ja pyytää niistä lausuntoja. Nähtävillä olosta ja lausuntomahdollisuudesta kuulutettiin Ilkka-Pohjalaisessa, Etelä-Pohjanmaan liiton verkkosivuilla ja ilmoitustaululla. Lisäksi lausuntopyyntö lähetettiin sähköpostitse viranomaistahoille ja laajasti maakuntaohjelman sidosryhmille. Asiakirjat olivat nähtävillä 30 päivän ajan 29.9.-31.10.2021.

Asiakirjaluonnoksista saatiin yhteensä x lausuntoa. Jokaiseen lausuntoon laadittiin vastine, jossa käsiteltiin, aiheuttaako lausunto muutoksia strategiaan.

Maakuntavaltuuston hyväksymiskäsittely 13.12.2021. Täydentyä prosessin edetessä.

Sanasto

Alustatalous

- Internetin kehitykseen perustuva, nopeasti vakiintuva liiketoiminnan organisointimalli.

Biotalous

- Biotalousella tarkoitetaan sellaista tuotantoa, jossa hyödynnetään luonnosta saatavia uusiutuvia materiaaleja sekä kehitetään ja otetaan käyttöön niihin liittyviä innovaatioita ja teknologioita.

Bioenergia

- Bioenergia on puhdasta ja ympäristöystävällistä uusiutuvaa energiaa, jota saadaan erilaisista biomassoista: esimerkiksi puusta, peltokasveista ja bioperäisistä jätteistä.

Brändäys, brändääminen

- Brändääminen tarkoittaa mielikuvien luomista. Brändi on lupaus asiakkaalle kokemuksesta, jonka hän saa, kun on tekemisissä yrityksen, sen tuotteiden tai palveluiden kanssa.

Covid-19

- Uuden koronaviruksen aiheuttamaa tautia kutsutaan nimellä COVID-19, joka tulee sanoista corona, virus, disease.

Digitalisaatio

- digitaalisen tietotekniikan yleistyminen arkielämän toiminnoissa

EDIH

- Eurooppalainen innovaatiohubi eli palvelupiste, joka edistää digitalisaatiota tarjoamalla osaamisensa, tutkimusympäristönsä ja verkostonsa yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden käyttöön

Ekologinen siirtymä

- Fossiilisiin polttoaineisiin perustuvan talouden, energiajärjestelmän ja infrastruktuurin rakentaminen uudelleen hiilineutraaliksi ja materiaalien käytön kannalta kestäväksi

Ekosysteemi, innovaatioekosysteemi

- Innovaatioekosysteemi on yritysten, tutkimuslaitosten, julkisen sektorin, kuluttajien ja muiden toimijoiden muodostama tiivis ja itseohjautuva verkosto, joka perustuu avoimuuteen vuorovaikutukseen ja keskinäisriippuvuuteen. Sen tarkoituksena on synnyttää uusia innovaatioita, tuotteita ja palveluita.

Globaali

- yleismaailmallinen, maailmanlaajuinen

Globaalit arvoverkostot

- Maailmanlaajuinen joukko toisiaan täydentäviä yrityksiä, henkilöitä tai muita instituutioita, jotka tekevät yhteistyötä yhteisen päämäärän eteen. Arvoverkostot käyttävät yhteistyöhön osallistuvien yritysten erilaisia kilpailuetuja ja resursseja palvelukseen paremmin asiakkaitaan.

Hiilineutraalisuus, hiil negatiivisuus

- Hiilineutraalius tarkoittaa, että hiilidioksidipäästöjä tuotetaan korkeintaan sen verran kuin niitä voidaan sitoa ilmakehästä hiilinieluihin.
- Hiil negatiivisuus tarkoittaa, että hiilidioksidipäästöjä tuotetaan vähemmän kuin niitä voidaan sitoa ilmakehästä hiilinieluihin.

Hiilinielu

- Hiilinielu sitoo enemmän hiilidioksidia kuin päästää ilmakehään. Tärkeimmät luonnon omat hiilinielut ovat maaperä, metsät ja valtameret.

Integroiminen

- Yhdistäminen, kerääminen yhdeksi kokonaisuudeksi.

Kiertotalous

- Kiertotaloudella tarkoitetaan sellaista tuotanto- ja kulutusmallia, jossa olemassa olevat materiaalit ja tuotteet hyödynnetään mahdollisimman

pitkälle lainaamalla, vuokraamalla, uudelleen käyttämällä, korjaamalla, kunnostamalla ja kierrättämällä.

Klusteri

- Yritysten ja yhteisöjen muodostama maantieteellinen keskittymä, joka on muodostunut toisiinsa sidoksissa olevista toimialoista ja niihin liittyvistä muista toimijoista, jotka ovat merkittäviä kilpailun kannalta.

Luonnollinen väestönmuutos

- Elävänä syntyneiden ja kuolleiden erotus

Luova tuho

- Luova tuho tarkoittaa taloustieteen terminä sitä, miten yhteiskunnassa ja etenkin taloudessa vanhat yritykset, tuotteet ja ammatit häviävät uusien, parempien ja tuottavampien tieltä. Näin työntekijät, raaka-aineet ja rahoitus vapautuvat hyödyllisempään käyttöön ja tuottavuus ja yhteiskunnan elintaso nousevat

Mediaanitulo

- Kun tulonsaajat asetetaan tulojen mukaan suuruusjärjestykseen, mediaanitulo on keskimmäisen tulonsaajan tulo. Keskimmäisen tulonsaajan kummallekin puolelle jää yhtä monta tulonsaajaa.

Mikroyritys

- Yritys, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 10 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa.

Nettomaahanmuutto

- tai nettosiirtolaisuus on maahanmuuton ja maastamuuton erotus.

Nettomaassamuutto

- eli kuntien välinen nettomuutto on kuntien välisen tulomuuton ja kuntien välisen lähtömuuton erotus.

Palvelullistuminen

- Tuotteiden ja prosessien muuttuminen ja muuttaminen palveluiksi.

Pandemia

- Maailmanlaajuisesti levinnyt epidemia

Polarisaatio

- Yhteiskunnan sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen jakautuminen

Resilientti/resilienssi

- Ihmisten ja yhteisöjen kyky toimia muuttuvissa olosuhteissa ja kohdata häiriöitä ja kriisejä. Myös kykyä palautua ja toipua kriiseistä ja kehittyä jopa entistä vahvemiksi kriisin jälkeen. (Lähde: Sitra)

Ruokaekosysteemi

- Elintarvikealan innovaatioekosysteemi

Sairastavuusindeksi

- Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sairastavuusindeksi kuvaa suomalaisten kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon. Indeksissä on otettu huomioon seitsemän eri sairausryhmää ja neljä eri painotusnäkökulmaa. Indeksissä sisältyvät sairausryhmät ovat syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyden ongelmat, tapaturmat ja dementia. Indeksissä kunkin sairausryhmän yleisyyttä painotetaan sen perusteella, mikä on ko. sairausryhmän merkitys väestön kuolleisuuden, työkyvyttömyyden, elämänlaadun ja terveydenhuollon kustannusten kannalta.

Skenaario

- Skenaario on kuvaus mahdollisesta tulevaisuudesta, joka kehittyy tiettyjen tapahtumien, muutosvoimien tai epävarmuustekijöiden seurauksena.

Sosioekonomiset ryhmät, sosioekonomiset tekijät

- Sosioekonomisia tekijöitä ovat mm. hyvinvoinnin aineelliset voimavarat ja edellytykset, joita tarvitaan aineellisten voimavarojen hankkimiseen. Aineellisia voimavaroja ovat mm. tulot, omaisuus ja asumistaso ja

hankkimisen edellytyksiä koulutus, ammatti ja asema työelämässä.
Sosioekonomisilla tekijöillä on selkeä yhteys hyvinvointiin ja terveyteen.
(Lähde THL)

TKI

- Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta

Työn murros

- Muutos kohti uudenlaista ja monipuolisempaa työn maailmaa, esimerkiksi sitä, että suorittava työ vähenee automatisaation myötä.

Vertikaaliviljely

- Vertikaaliviljelyssä ruokaa tuotetaan kontrolloiduissa olosuhteissa kasvihuoneessa, jossa ruokaa viljellään päällekkäin useassa eri kerroksessa. Tällöin tuotanto on suojassa luonnonolosuhteiden vaihteluilta ja tuotannossa voidaan pelloilla tapahtuvaa viljelyä paremmin hallita tuotanto-olosuhteita, kuten energiaa, vettä ja ravinteita

Vihreä kasvu

- Vihreä kasvu on vähähiilisyyteen ja resurssitehokkuuteen perustuvaa, ekosysteemien toimintakyvyn turvaavaa taloudellista kasvua, joka edistää hyvinvointia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Visio

- Näkemys siitä tulevaisuuden tavoitetilasta, jossa halutaan olla tietyn ajanjakson kuluessa.

Väestöllinen huoltosuhde

- Väestöllinen huoltosuhde kuvaa lasten ja ikääntyneiden määrää suhteessa työikäiseen väestöön.

Yritysdynamiikka

- Uusien ja lopettaneiden yritysten suhde alueen yrityskantaan. Kuvaa alueen elinkeinoelämän uudistumiskykyä

Liitteet

Liite 1: Edellisen maakuntaohjelman 2018-2021 toteutumisen arviointi

Etelä-Pohjanmaan maakuntavaltuusto hyväksyi edellisen Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018-2021 – Tuoreita eväitä Etelä-Pohjanmaalle 4.12.2017. Maakuntaohjelma pohjautui maakuntasuunnitelmassa 2040 asetettuihin pitkän tähtäimen tavoitteisiin. Maakuntaohjelma jakautui neljään toimintalinjaan ja edelleen 13 painopisteeseen.

Uudistumiskykyinen elinkeinoelämä • Kestävät ruokajärjestelmät ja biotalouden uudet ratkaisut • Älykkäät ja energiatehokkaat järjestelmät • Uudistuva palvelu ja elämystuotanto • Toimialasta riippumaton yritystoiminnan turvaaminen ja vahvistaminen sekä yrityskentän uudistaminen	Tulevaisuuden osaamistarpeet • Korkeatasoinen tiedosta toiminnaksi innovaatioketju • Innostavat urapolut
Hyvinvoivat ihmiset ja yhteisöt • Osallisuus ja toimintakyky • Hyvinvoinnin edistäminen uudessa maakunnassa • Järjestö ja vapaaehtoistoiminta • Alueen vetovoiman ja viihtyisyyden parantaminen	Eheä aluerakenne ja ympäristö • Liikenneyhteyksien ja kehityskäytävien vahvistaminen sekä logistiikan kehittäminen • Luonnonvarojen turvaaminen • Energiaosaamisen vahvistaminen

Laissa alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista (7/2014, § 46) säädetään, että maakuntaohjelman tavoitteiden saavuttamista,

vaikutuksia ja toimeenpanoa tulee arvioida vähintään kerran ohjelmakauden aikana. Arvioinnin tulee tehdä ulkopuolinen arvioitsija. Etelä-Pohjanmaan liitto toteutti tämän arvioinnin vertaisarviointina yhteistyössä naapurimaakuntien liittojen Pohjanmaan liiton, Satakuntaliiton, Keski-Suomen liiton ja Pirkanmaan liiton kanssa. Etelä-Pohjanmaan maakuntaohjelman pääarvioitsijoina toimivat Keski-Suomen liiton asiantuntijat.

Vertaisarviointi perustui arvioitsijoiden tekemiin havaintoihin asiakirjojen pohjalta, eteläpohjalaisille sidosryhmille kohdennettuun kyselyyn sekä Etelä-Pohjanmaan liiton itsearviointiin.

Arvioinnin johtopäätöksiä maakuntaohjelman toimeenpanosta ja toteutumisesta:

- Maakuntaohjelman 2018-2021 laatiminen muutostilanteessa (maakunta- ja soteuudistuksen valmistelu) näkyy joissakin valinnoissa, jotka uudistuksen kariuduttua eivät enää ole ajankohtaisia. Lisäksi maakuntaohjelmakauden loppuvaiheeseen osunut ennakoimaton koronapandemia asettaa sisällöt uuteen valoon.
- Maakunnan toimijat pitävät maakuntaohjelmaa tärkeänä suunnittelua ohjaavana asiakirjana. Ohjelmalla on selkeä rooli aluekehittämisen kokonaisuudessa.
- Maakuntaohjelmaa hyödynnetään hankehauissa, koulutuksen suunnittelussa sekä strategia- ja kehittämistyössä. Sidosryhmien omien valintojen tarvelähtöisyyttä ja strategista lähtökohtaa peilataan ohjelmaan. Sidosryhmät myös nostavat maakuntaohjelman teemoja esille omissa verkostoissaan.
- Maakuntaohjelman teemoista parhaiten on edetty energiaosaamisessa, väestön osallisuuden ja toimintakyvyn tukemisessa sekä ruokajärjestelmien ja biotalouden uusissa ratkaisuissa.
- Heikoimman arvion saavat alueen vetovoiman parantaminen, liikenneyhteyksien ja kehityskäytävien edistäminen sekä innostavat urapolut. Vetovoimaan vaikuttaa heikko väestökehitys.

Arvioinnista saatuja evästyksiä uuden ohjelman laadintaan:

ENNAKOINTI	ROHKEUS
------------	---------

Lisää tavoitteellisuutta ja tulevaisuuteen katsomista	Tunnistettujen vahvuuksien uudistaminen ja uusiin mahdollisuuksiin tarttuminen
TERÄVÖITTÄMINEN Ytimet kirkkaiksi, enemmän visuaalisuutta ja turhat rönsyt pois	VIESTINTÄ Ohjelma eläväksi ja näkyväksi

- Jatkossa tärkeinä kokonaisuuksina nähtiin elinkeinoelämän kehittäminen ja työmarkkinoiden toimivuus, osaaminen, hyvinvointi sekä ilmastonmuutokseen, ympäristöön ja saavutettavuuteen liittyvät asiat.
- Ohjelmaan toivottiin pohdintaa maakunnan erilaisten alueiden merkityksestä ja vetovoimatekijöistä. Huomioina nostettiin esille mm. kansainvälisyys sekä robotiikka ja automaatio.

Liite 2: Tiivistelmä ympäristöselostuksesta

	Ekologiset	Sosiaaliset	Taloudelliset	Kulttuuriset
Vakaa ja vilkas				
Kestävä väestörakenne	0 pitkä	++ pitkä	+ viiveellä	+ pitkä
Inspiroiva luonnonympäristö ja monipuolinen asuminen	++ pitkä	+ pitkä	+/- pitkä	pitkä
Sujuva ja saavutettava arki	+?	++	+	+
Korkea elämänlaatu ja hyvinvoinnin vahvistaminen	+ pitkä	++ lyhyt/ keskipitkä	0 pitkä	+ pitkä
Älykäs ja taitava				
Nouseva osaamistaso ja laajeneva koulutustarjonta	0	++ lyhyt/ keskipitkä/ pitkä	+	0
Osaava työvoima ja laadukas työelämä	0	++ lyhyt/pitkä	+	0
Vahvistuvat innovaatioekosysteemit (Smart lakeus)	+ keskipitkä	+	+	
Kansainvälinen verkottuminen (Smart lakeus)	0 keskipitkä	+	+/-0	0
Joustava ja kestävä				
Nouseva osaamistaso ja laajeneva koulutustarjonta	0	++ lyhyt/ keskipitkä/ pitkä	+	0
Osaava työvoima ja laadukas työelämä	0	++ lyhyt/pitkä	+	0
Vahvistuvat innovaatioekosysteemit (Smart lakeus)	+ keskipitkä	+	+	0
Ilmastoviisas Etelä-Pohjanmaa (Smart lakeus)	++ pitkä	+? keskipitkä/ pitkä	+/- -	0/ -/ +?
Elinkeinopainoalojen vahvistaminen (Smart lakeus)	+(+) keskipitkä	+	+ (välillisesti)	+
Toimintatapojen uudistaminen (Smart lakeus)	+ lyhyt/ keskipitkä	+	+	0

www.epliitto.fi

Kampusranta 9 C / PL 109 / 60101 Seinäjoki

ETELÄ-POHJANMAAN LIITTO
Regional Council of South Ostrobothnia

MAAKUNTAOHJELMA
**HUOMISEN
LAKEUS**